ھەيكەللەر ۋە رەسىملەرنىڭ ھۆكمى

﴿ ۞ وَلَقَدۡ ءَاتَيۡنَا دَاوُۥدَ مِنَّا فَضۡلٗاۖ يَٰجِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُۥ وَٱلطَّيۡرَۖ وَأَلَنَّا لَهُ ٱلۡحَدِيدَ ١٠ أَنِ
ٱعۡمَلۡ سَٰبِغَٰتٖ وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ١١ وَلِسُلَيۡمَٰنَ ٱلرِّيحَ
غُدُوُّهَا شَهۡرٞ وَرَوَاحُهَا شَهۡرٞۖ وَأَسَلۡنَا لَهُۥ عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِۖ وَمِنَ ٱلۡجِنِّ مَن يَعۡمَلُ بَيۡنَ يَدَيۡهِ بِإِذۡنِ
رَبِّهِۦۖ وَمَن يَزِغۡ مِنۡهُمۡ عَنۡ أَمۡرِنَا نُذِقۡهُ مِنۡ عَذَابِ ٱلسَّعِيرِ ١٢ يَعۡمَلُونَ لَهُۥ مَا يَشَآءُ مِن مَّحَٰرِيبَ
وَتَمَٰثِيلَ وَجِفَانٖ كَٱلۡجَوَابِ وَقُدُورٖ رَّاسِيَٰتٍۚ ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ وَقَلِيلٞ مِّنۡ عِبَادِيَ
ٱلشَّكُورُ ١٣ فَلَمَّا قَضَيۡنَا عَلَيۡهِ ٱلۡمَوۡتَ مَا دَلَّهُمۡ عَلَىٰ مَوۡتِهِۦٓ إِلَّا دَآبَّةُ ٱلۡأَرۡضِ تَأۡكُلُ مِنسَأَتَهُۥۖ
فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ ٱلۡجِنُّ أَن لَّوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ٱلۡغَيۡبَ مَا لَبِثُواْ فِي ٱلۡعَذَابِ ٱلۡمُهِينِ ١٤ ﴾

﴿بىز داۋۇدقا دەرگاھىمىزدىن ھەقىقەتەن پەزل (يەنى پەيغەمبەرلىك، زەبۇر، تاغلارنىڭ ۋە قۇشلارنىڭ بويسۇنۇشى، تۆمۈرنىڭ يۇمشاق بولۇپ بېرىشى، ساۋۇت ياساشنى بىلدۈرۈشلەر) ئاتا قىلدۇق. «ئى تاغلار! ئى قۇشلار! داۋۇت بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتىڭلار» (دېدۇق). تۆمۈرنى داۋۇدقا يۇمشاق قىلىپ بەردۇق. (بىز ئۇنىڭغا ئېيتتۇق) «مۇكەممەل ساۋۇتلارنى ياسىغىن، ساۋۇتلارنى ياساشتا (ھالقىلىرىنى بىر ـ بىرىگە) تەكشى قىلغىن، (ئى داۋۇد ئائىلىسىدىكىلەر!) ياخشى ئىش قىلىڭلار، مەن ھەقىقەتەن سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىمەن». سۇلەيمانغا شامالنى (بويسۇندۇرۇپ بەردۇق)، شامال چۈشتىن ئىلگىرى بىر ئايلىق مۇساپىنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇساپىنى باساتتى، ئۇنىڭغا مىس (چىقىدىغان) بۇلاقنى ئاققۇزۇپ بەردۇق، بەزى جىنلار پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرى بويىچە سۇلەيماننىڭ ئالدىدا ئىشلەيتتى، ئۇلاردىن كىمكى بىزنىڭ ئەمرىمىزگە خىلاپلىق قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا بىز دوزاخ ئازابىنى تېتىتىمىز. ئۇلار سۇلەيمانغا ئۇ خالىغان كاتتا سارايلارنى، (مىستىن ـ ئەينەكتىن ئاجايىپ) ھەيكەللەرنى، كۆلدەك چوڭ لېگەنلەرنى، (چوڭلۇقتىن) مىدىرلىمايدىغان قازانلارنى ياسايتتى، (ئېيتتۇقكى) «ئى داۋۇد ئائىلىسىدىكىلەر! (اللّٰه نىڭ بۇ چوڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلىڭلار»، مېنىڭ بەندىلىرىمدىن (اللّٰه نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلغۇچى بەك ئاز. سۇلەيماننىڭ ۋاپاتىنى ھۆكۈم قىلغىنىمىزدا (يەنى ئۇنى ۋاپات قىلدۇرغىنىمىزدا) سۇلەيماننىڭ ئۆلگەنلىكىدىن جىنلارنى پەقەت ئۇنىڭ ھاسىسىنى يېگەن قۇرۇتلار خەۋەردار قىلدى. سۇلەيمان (ھاسىسىنى قۇرۇت يەپ) يىقىلغان چاغدا جىنلارغا ئېنىق بولدىكى،

ئەگەر ئۇلار غەيبنى بىلىدىغان بولسا ئىدى، خار قىلغۇچى ئازابتا (يەنى شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت ئېغىر ئەمگەكتە) قالمىغان بولاتتى﴾.

ـ سۈرە سەبەئ 10 ـ، 11 ـ، 12 ـ، 13 ـ، 14 ـ ئايەتلەر

سۆزلۈكلەر تەھلىلى

فَضْلًا: (پەزل) يەنى ئۇنىڭغا چوڭ ئىشلارنى بېرىپ، شۇ ئىشلار بىلەن ئۇنى باشقىلارغا قارىغاندا ئارتۇقچىلىققا ئىگە قىلدۇق. بۇ ئارتۇقچىلىق پەيغەمبەرلىكنى ۋە زەبۇرنى بەرگەنلىكنى كۆرسىتىدۇ.

تاغلارنىڭ ۋە قۇشلارنىڭ بويسۇنۇشى، تۆمۈرنىڭ يۇمشاپ بېرىشى، ئاۋازىنىڭ چىرايلىق بولۇشى قاتارلىقلارغا ۋە ئۇنىڭدىن باشقا نېمەتلەرگە ئوخشاش، الله تائالا ئۇنىڭغىلا بەرگەن، باشقا پەيغەمبەرلەرگە بەرمىگەن نېمەتلەرنى كۆرسىتىدۇ، دېگەن قاراشمۇ بار.

أَوِّبِي مَعَهُ: (داۋۇت بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتىڭلار) يەنى ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتىڭلار ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتىشنى تەكرارلاڭلار. الله تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ھەقىقەتەن تاغلارنى (داۋۇدقا) بويسۇندۇرۇپ بەردۇق، ئۇلار داۋۇد بىلەن ئەتىگىنى ـ ئاخشىمى تەسبىھ ئېيتاتتى﴾[1].

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «داۋۇد ئەلەيھىسسالام زەبۇرنى ئوقۇسا، تاغلار ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئەكس سادا ياڭرىتاتتى، قۇشلار ئۇنىڭ ئەتراپىغا توپلىشىپ كېتەتتى. گويا ئۇلار داۋۇد ئەلەيھىسسالام قىلغان ئىشنىڭ ئۆزىنى قىلغاندەك بولاتتى.»[2]

سَابِغَاتٍ: (ساۋۇتلارنى) يەنى كەڭرى تۆمۈر كىيىملەرنى ياسىغىن.

ئايەتتە پەقەت سۈپەتلا تىلغا ئېلىندى، چۈنكى ئۇ سۈپەتلەنگۈچى ئىسىمنى ئېنىق كۆرسىتەلەيدۇ. دېمەك، ئۇ سۆز كىيگۈچىنىڭ ھەممە يېرىنى يېپىپ تۇرىدىغان، ھەتتا ئۇنىڭغا چوڭ كېلىپ قېلىپ يەرگە سۆرىلىپ قالىدىغان كەڭرى تۆمۈر كىيىمنى كۆرسىتىدۇ.

ئەبۇ ھەييان مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز تۆمۈر كىيىمنى كۆرسىتىدۇ. ئەسلىدە ئۇ سۈپەت بولۇپ، مۇكەممەللىك ۋە تولۇقلۇقنى بىلدۈرىدۇ. كېيىنچە تۆمۈر كىيىمنى بىۋاستە بىلدۈرىدىغان سۆز بولۇپ قالغان.»[3]

[1] سۈرە ساد، 18 ـ ئايەت.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 265 ـ بەت.
[3] ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 255 ـ بەت.

www.munber.org

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز، ھەممە يېرى مۆكەممەل، تولۇق ۋە كەڭرى تۆمۈر كىيىملەرنى ياسىغىن، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. تۆمۈردىن ياسالغان، رەختىن ۋە باشقا نەرسىدىن تىكىلگەن، ھەممە يەرنى يېپىپمۇ ئېشىپ قالىدىغان كىيىمنىڭ كەڭرىلىكى مۇشۇ سۈپەت بىلەن سۈپەتلىنىدۇ.»[1]

وَقَدِّرۡ فِي ٱلسَّرۡدِۖ: (ساۋۇتلارنى ياساشتا تەكشى قىلغىن) يەنى تەكشى توقۇغىن. بۇ سۆز، ساۋۇتنىڭ ھالقىلىرىنى سونۇپ كېتىدىغان دەرىجىدە كىچىك قىلىپ قويماستىن، ئۇق ۋە نەيزىلەرنىڭ ئۆتۈپ كېتىپ ئىگىسىنى قوغدىيالمايدىغان دەرىجىدە كەڭرى قىلىپ قويماستىن، ئۆلچەمگە لايىق شەكىلدە تەڭشەپ ياسىغىن، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

قەتادە مۇنداق دەيدۇ: «داۋۇد ئەلەيھىسسالامدىن ئىلگىرىكى ساۋۇتلار قېلىن بولۇپ، ئېغىر ئىدى. شۇڭا ئۇ ساۋۇتلارنى يېنىك ۋە پىششىق بولۇشنى ئۆلچەم قىلىپ ياساشقا بۇيرۇلغان.»[2]

قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز ساۋۇتلارنى پىششىق ياساشنى، ئۇنىڭ ھالقىلىرىنى بىر ـ بىرىگە ماس كېلىدىغان، ئېگىز ـ پەس بولۇپ قالمايدىغان تەكشى شەكىلدە قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.»[3]

عَيۡنَ ٱلۡقِطۡرِ: (مىس چىقىدىغان بۇلاقنى)، زۇجاج مۇنداق دەيدۇ: «(ئەلقىتر) دېگەن بۇ سۆز مىسنى كۆرسىتىدۇ. مىس سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئېرىتىپ بېرىلگەن. مىس سۇلايمان ئەلەيھىسسالامدىن ئىلگىرى ھېچكىمگە ئېرىتىپ بېرىلمىگەن ئىدى.»

تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: «اللّٰه تائالا، خۇددى داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا تۆمۈرنى ئوتتا تاۋلىماستىن ئىشلىتىشنى ئۇچۇن يۇمشاق قىلىپ بەرگەندەك، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغىمۇ مىسنى ئوتتا تاۋلىماستىن، ئۇنىڭ بىلەن خالىغان نەرسىنى ياسىشى ئۈچۈن بۇلاق قىلىپ ئاقتۇرۇپ بەردى. شۇنداق قىلىپ مىس ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز خۇددى سۇ ئاققاندەك ئاقتى. بۈگۈنمۇ ئىنسانلار سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن شۇ مىستىن نەرسە كېرەك ياسايدۇ.»[4]

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «مىسنىڭ ئېقىشىنى ئۈچ كۈنگە خاسلاشتۇرۇش تازا ئېنىق گەپ ئەمەس. ئۇ نەقىل قىلغۇچىنىڭ سەۋەنلىكى بولۇشى مۇمكىن. زاھىرى مەنىسى شۇنى كۆرسىتىدۇكى، مىس سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى كۆرسىتىدىغان مۆجىزە سۈپىتىدە ئۇنىڭ مىس تاۋلاش كېنىدىن سۇ بۇلاقلىرىغا ئوخشاش بۇلاق بولۇپ ئاقاتتى.»[5]

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 267 ـ بەت.
[2] ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 255 ـ بەت.
[3] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 269 ـ بەت.
[4] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 6 ـ جىلد، 438 ـ بەت.
[5] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 270 ـ بەت.

يَزِغ: (خىلاپلىق قىلدىكەن)، بۇ سۆز، كىمكى بىزنىڭ سۆلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇغان ئەمرىمىزدىن بۇرۇلۇپ كېتىدىكەن، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

مُحَارِيب: (كاتتا سارايلارنى)، بۇ سۆز، ناھايىتى چوڭ قەسىرلەرنى، پۇختا تۇرالغۇ جايلارنى، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز «مىھراب» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، لۇغەتتە ئېگىز جاينى كۆرسىتىدۇ. ناماز ئوقۇيدىغان جايمۇ مىھراب دېيىلىدۇ. چۈنكى ئۇ ئېگىز قىلىپ سېلىنغان ۋە ھۆرمەت قىلىنىدىغان جايدۇر. ئەبۇ ئۇبەيدىنىڭ: قورو ئىچىدىكى ئۆيلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى مىھرابتۇر، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ. بۇ سۆز، چىرايلىق سېلىنغان، پەلەمپەي بىلەن چىقىدىغان ئۆينى كۆرسىتىدۇ، دېگەن قاراشمۇ بار.»[1]

بۇ سۆز مەسجىدلەرنى كۆرسىتىدۇ، دېگەن قاراشمۇ بار. قەتادىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «ئۇ سۆز مەسجىدلەرنى ۋە ئېگىز قىلىپ سېلىنغان سارايلارنى كۆرسىتىدۇ.»

الله تائالا بۇ سارايلارنىڭ جىنلارنىڭ ئەمگىكى بىلەن سېلىنغانلىقىنى بايان قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ زامانلاردىكى ئىنسانلار بىناكارلىق ئىلىملىرىنى بىلمىگەچكە، مۇنداق چوڭ ۋە ئېگىز سارايلارنى سېلىش ئۇلارغا قىيىن بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. جىنلار سۆلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئىنسانلار ئاجىزلىق قىلىدىغان ئىشلارنى قىلىپ بېرىش ئۈچۈن بويسۇندۇرۇپ بېرىلگەن ئىدى.

وَتَمَاثِيل: (ھەيكەللەرنى)، بۇ سۆز «تىمسال» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، لۇغەتتە رەسىم دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئىبنى مەنزۇر «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسىدا مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز الله ياراتقان نەرسىلەردىن بىرەر نەرسىگە ئوخشىتىپ ياسالغان نەرسىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىمدۇر.»[2]

وَجِفَان: (چوڭ لېگەنلەرنى)، بۇ سۆز «جەفنە» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىلىشى بولۇپ، ناھايىتى چوڭ قاچىلار دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ئەبۇ ئۇبەيدە مۇنداق دەيدۇ: «ئابدۇللاھ ئىبنى جەدئاننىڭ ئەنە شۇنداق چوڭ قاچىسى بار ئىدى. ئۇ قاچىدىن ئۆرە تۇرغان ئادەممۇ، ئۇلاغ ئۈستىدىكى ئادەممۇ نەرسە ئېلىپ

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 - جىلد، 271 - بەت.
[2] ئىبنى مەنزۇرنىڭ «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسى، مثل بۆلۈمى.

www.munber.org

يېيەلەيتتى. مەدائىنى ئۇ قاچىغا بىر كىچىك بالىنىڭ چۈشۈپ كېتىپ ئۆلۈپ قالغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.»[1]

كَٱلْجَوَابِ: (كۆلدەك)، بۇ سۆز «ئەلجابىيە» دېگەن سۆزنىڭ كۆپلۈك ئىشلىتىشى بولۇپ، سۇ يىغىلىدىغان ناھايىتى چوڭ كۆل دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: «جىنلار سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا تۆگىلەر سۇ ئىچىدىغان كۆلدەك چوڭ قاچىلارنى ياساپ بېرەتتى. بىر قاچىنىڭ ئەتراپىغا مىڭ ئادەم يىغىلىپ، ئۇنىڭدىن كەڭ تاشا تاماق يېيەلەيتتى.»

رَّاسِيَٰتٍ: (مىدىرلىمايدىغان)، بۇ سۆز ئۇ قازانلارنىڭ ناھايىتى چوڭ بولغانلىقتىن يۆتكىگىلى بولمايدىغانلىقىنى، قويۇلغان يېرىدە ناھايىتى چىڭ تۇرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. تاغلارمۇ مۇشۇ سۆز بىلەن ئاتالغان. اللہ تائالا مۇشۇ مەنىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز زېمىنغا ئېگىز تاغلارنى ئورناتتۇق﴾[2].

ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ سۆز، چوڭلۇقىدىن كۆتۈرگىلى بولمايدىغان، مىدىرلاتقىلىمۇ بولمايدىغان، مەزمۇت ئورناپ كەتكەن دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى جەدئاننىڭ قازىنىمۇ ئەنە شۇنداق چوڭ بولۇپ، جاھىلىيەت دەۋرىدە ئۇ قازانغا شوتا بىلەن چىقىلاتتى.»[3]

ئىبنى جەۋزى مۇنداق دەيدۇ: «بۇ قازاننىڭ قويۇلغان يېرىدە چىڭ تۇرۇشىنىڭ سەۋەبى ھەققىدە ئىككى خىل قاراش بولۇپ، بىرى، ئۇنىڭ تۇۋۇلۈكى ئۆزى بىلەن بىللە ئىدى. بۇ قاراشنى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس ئوتتۇرىغا قويغان. يەنە بىرى، ئۇ قازان چوڭ بولغانلىقتىن ئۆرۈلۈپ كەتمەيتتى. بۇ قاراشنى ئىبنى قۇتەيبە ئوتتۇرىغا قويغان.»[4]

دَآبَّةُ ٱلْأَرْضِ: (قۇرۇتلار)، ياغاچلارنى يەپ تېشىۋېتىدىغان ھاشارەتلەر قۇرۇت، دەپ ئاتىلىدۇ.

مِنسَأَتَهُۥ: (ھاسىسى)، بۇ سۆز ھاسا دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

خَرَّ: (يىقىلغان)، بۇ سۆز، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈكى يەرگە يىقىلىپ چۈشكەن، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

ٱلْعَذَابِ ٱلْمُهِينِ: (خار قىلغۇچى ئازاب)، بۇ سۆز، سۇلايمان ئەلەيھىسسالام جىنلارنى قىلىشقا بۇيرۇغان جاپالىق ۋە ئېغىر ئەمگەكلەرنى كۆرسىتىدۇ.

---

[1] بەغدادىنىڭ «ئەلجەمانۇ فىي تەشبىيھاتىل قۇرئان» ناملىق كىتابى، 174 ـ بەتكە قاراڭ.
[2] سۈرە مۇرسەلات، 27 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 276 ـ بەت.
[4] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 6 ـ جىلد، 439 ـ بەت.

تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسانلار: جىنلار كەلگۈسىدە بولىدىغان غەيب ئىشلارنى بىلىدۇ دەپ قارايتتى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام مەسجىدىدە ھاسىسىغا تايانغان ھالەتتە ناماز ئوقۇۋېتىپ ئۆرە تۇرغان پېتى ئۆلۈپ قالىدۇ. ئۇ شۇ ھالەتتە بىر يىل تۇرىدۇ. جىنلار بولسا ئەنە شۇ جاپالىق ئەمگەكلەرنى قىلىۋېرىدۇ، ئۇنىڭ ئۆلۈپ قالغانلىقىنى بىلمەيدۇ. تاكى قۇرۇتلار ئۇنىڭ ھاسىسىنى يەپ كېتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن سۇلايمان ئەلەيھىسسالام يەرگە يىقىلىپ چۈشىدۇ. جىنلار ئۇنىڭ ئۆلگەنلىكىنى بىلىدۇ. ئىنسانلارمۇ جىنلارنىڭ غەيبنى بىلمەيدىغانلىقىنى بىلىدۇ. ئەگەر جىنلار غەيبنى بىلگەن بولسا ئىدى، مۇشۇنچىۋالا ئۇزۇن مۇددەت ئىچىدە جاپالىق ئەمگەكلەرنى قىلىپ تۇرمىغان بولاتتى.»

ئايەتلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسى

ئۇلۇغ ئىگىمىز اللە تائالا بۇ ئايەتلەردە بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى ﴿داۋۇد﴾ ئەلەيھىسسالامغا ئاتا قىلغان روشەن ئارتۇقچىلىقلاردىن ۋە كاتتا مەنسەپتىن ئىبارەت نېمەتلىرىنى خەۋەر قىلىدۇ. چۈنكى اللە تائالا ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىكنى، پادىشاھلىقنى، سانى كۆپ، قوراللىرى سەرخىل بولغان قوشۇنلارنى نېسىپ قىلدى، ئۇنىڭغا يەنە چىرايلىق ۋە يېقىملىق ئاۋازنى ئاتا قىلدى. ئۇ بۇ ئاۋازى بىلەن تەسبىھ ئېيتسا، ئېگىز تاغلارمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتاتتى. ئەگەر ئۇ زەبۇرنى ئوقۇسا، ئۇۋىسىدىن چىقىپ كېتىۋاتقان ۋە ئۇۋىسىغا قايتىپ كېلىۋاتقان قۇشلارمۇ ئۇنىڭ ئاۋازىنىڭ تەسىرىدىن ئۇچۇشتىن توختاپ قالاتتى، ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە زەبۇرنى ئوقۇيتتى، تەسبىھ ئېيتاتتى ۋە اللە نى ئۇلۇغلايتتى. بۇ داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن مۆجىزىدۇر.

اللە تائالا ﴿تۆمۈرنى داۋۇد﴾ ئەلەيھىسسالامغا يۇمشاق قىلىپ بەردى. تۆمۈر ئۇنىڭ ئىككى قولى ئارىسىدا خېمىرغا ئوخشاش بولۇپ كېتەتتى. داۋۇد ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن ئىنساننى ئۇرۇشلاردا قوغدايدىغان كەڭرى ساۋۇتلارنى ياسايتتى. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿جەڭلەردە سىلەرنى (يارىدار بولۇشتىن) ساقلاش مەقسىتىدە، داۋۇدقا سىلەر ئۈچۈن ساۋۇت ياساشنى ئۆگەتتۇق، سىلەر (بۇنىڭغا) شۈكۈر قىلامسىلەر؟ (يەنى شۈكۈر قىلىڭلار ۋە نېمەتنىڭ قەدرىنى بىلىڭلار)﴾[1].

اللە تائالا داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا مول نېمەتلەرنى ئاتا قىلغىنىدەك، داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغىمۇ مول نېمەتلەرنى ئاتا قىلدى. ئۇنىڭغا ﴿شامالنى﴾ بويسۇندۇرۇپ بەردى، جىنلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردى، قۇشلارنىڭ تىلىنى ئۆگەتتى، ﴿ئۇنىڭغا﴾ مىس چىقىدىغان ﴿بۇلاقنى﴾ ئاققۇزۇپ بەردى. مىس اللە نىڭ قۇدرىتى بىلەن خۇددى سۇ ئاققاندەك ئاقاتتى. شامال بىرقانچە سائەت ئىچىدىلا ناھايىتى ئۇزاق مۇساپىلەرنى باساتتى. ئۇنى ئۇنىڭ قوشۇنى بىلەن بىرلىكتە ئۇچۇرتۇپ، شەھەردىن

---

[1] سۈرە ئەنبىيا، 80 ـ ئايەت.

www.munber.org

شەھەرگە يېتكەيتتى. بىر كۈندىن ئاز ۋاقىت ئىچىدە ئىككى ئايلىق مۇساپىنى باساتتى. ﴿شامال چۈشتىن ئىلگىرى بىر ئايلىق مۇساپىنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇساپىنى باساتتى﴾ يەنى شامال سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنى ئېلىپ چۈشكىچە بىر ئايلىق مۇساپىنى بېسىپ باراتتى، چۈشتىن كېيىن يەنە بىر ئايلىق مۇساپىنى بېسىپ ئۇنى قايتۇرۇپ كېلەتتى. ئۇ شامال خۇددى ھازىرقى زامانىۋى ئايروپىلانغا ئوخشاش، ناھايىتى چوڭ قوشۇننى كۆتۈرۈپ بىرقانچە سائەت ئىچىدىلا ئىككى ئايلىق مۇساپىگە يەتكۈزەتتى.

الله تائالا يەنە سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئۇنىڭ بۇيرۇقى ۋە ئىرادىسى بويىچە ئىش قىلىدىغان جىنلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردى. جىنلار ئىنسانلار ئاجىزلىق قىلىدىغان كاتتا سارايلارنى، ئاجايىپ ھەيكەللەرنى، كۆلگە ئوخشاپ كېتىدىغان چوڭ قاچىلارنى، چوڭقۇر ۋە ئېغىرلىقىدىن مىدىرلاتقىلى بولمايدىغان مەزمۇت قازانلارنى ياساپ بېرەتتى. الله تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنى بۇ نېمەتلەر ئۈچۈن الله تائالاغا شۈكۈر قىلىشقا بۇيرۇدى.

كېيىنكى ئايەتتە الله تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قانداق ھالەتتە ۋاپات بولۇپ كەتكەنلىكىنى، جاپالىق ئەمگەكلەرنى قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا بويسۇندۇرۇلغان جىنلارغا ئۇنىڭ ۋاپاتىنى قانداق بىلدۈرمىگەنلىكىنى خەۋەر قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ ھاسىسىغا تايانغان ھالەتتە تەخمىنەن بىر يىل تۇرغان، ھالبۇكى، ئۇ ئۆلۈك ئىدى. جىنلار بۇنى بىلمەي قالدى. تاكى قۇرۇتلار ھاسىنى يېگەندىن كېيىن ھاسا سۇنۇپ، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلۈكى يەرگە يىقىلىپ چۈشتى. شۇ چاغدىلا جىنلار ئۇنىڭ ئۆلگەنلىكىنى بىلدى. ﴿ئەگەر ئۇلار غەيبنى بىلىدىغان بولسا ئىدى﴾، سۇلايمان ئەلەيھىسسالام بۇيرۇغان جاپالىق ئەمگەكلەرنى قىلىش ئۈچۈن بويسۇنغان ھالدا شۇنچە ئۇزۇن مۇددەت قالمىغان بولاتتى.

ئايەتلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن ئۇنىڭ ئوغلى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى شۇكى، كاپىرلار ئۆز نەزەرلىرىدە ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلىشنى ۋە قىيامەت كۈننى ھەرگىز ۋۇجۇتقا چىقىدىغان ئىش ئەمەس دەپ ئىنكار قىلغانلىقى ئۈچۈن، الله تائالا ئۇلارغا تاغ ۋە قۇشلارنىڭ تەسبىھ ئېيتىشى، تۆمۈرنىڭ داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا يۇمشاق بولۇپ بېرىشى، گەرچە تۆمۈر قاتتىق جىسىم بولسىمۇ، داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىككى قولى ئارىسىدا خۇددى شام ياكى خېمىردەك بولۇپ كېتىشى، شۇنداقلا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئۇنى ۋە ئۇنىڭ قوشۇننى ئۇ خالىغان يەرگە ئېلىپ بارىدىغان شامالنىڭ بويسۇندۇرۇلىشى، ئۇنىڭ ئۈچۈن الله نىڭ قۇدرىتى بىلەن مىسنىڭ خۇددى سۇ ئاققاندەك ئاققۇزۇپ بېرىلىشى، جىنلارنىڭ ئۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسانلارنىڭ قولىدىن كەلمەيدىغان جاپالىق ئىشلارنى قىلىپ بېرىشكە بويسۇندۇرۇلىشى قاتارلىق ئادەتتە يۈز بېرىشى مۇمكىن بولمىغان، ئىنكار قىلىشقىمۇ مۇمكىن بولمىغان ئىشلارنى خەۋەر قىلىدۇ. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى الله تائالانىڭ قۇدرىتىنىڭ تەسىرىدىن بولغان.

شۇنداق ئىكەن، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ تىرىلىش ھەرگىزمۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىش ئەمەس. چۈنكى الله تائالا ھەر نەرسىگە قادىردۇر. مانا بۇ، بۇ ئايەتلەرنىڭ ئىلگىرىكى ئايەتلەر بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدۇر.

تەپسىرنىڭ ئىنچىكە ۋە نازۇك نۇقتىلىرى

1 ـ الله تائالا پەيغەمبىرى داۋۇد ئەلەيھىسسالامنى بەزى خۇسۇسىيەتلەرگە ئىگە قىلدى، ئۇنىڭغا تاغلارنى ۋە قۇشلارنى ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتىشقا بويسۇندۇرۇپ بەردى، تۆمۈرنى يۇمشاق قىلىپ بەردى، ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك بىلەن پادىشاھلىقنى بىرگە ئاتا قىلدى، شۇنداقلا ئۇنىڭ ئوغلى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغىمۇ پەيغەمبەرلىك بىلەن پادىشاھلىقنى بىرگە ئاتا قىلدى. مانا بۇلار داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە بېرىلگەن ئارتۇقچىلىقلاردۇر.

ئىبنى ئابباس مۇنداق دەيدۇ: «داۋۇد ئەلەيھىسسالام تەسبىھ ئېيتسا، قۇشلارمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتاتتى. ئەگەر ئۇ زەبۇرنى تىلاۋەت قىلسا، ئۇنىڭ تىلاۋىتىنى بىرمۇ جانلىق قالماي تىڭشايتتى، ئۇنىڭ يىغىسىغا قوشۇلۇپ يىغلايتتى.»

ۋەھب ئىبنى مۇنەببەھ مۇنداق دەيدۇ: «داۋۇد ئەلەيھىسسالام تاغلارغا: تەسبىھ ئېيتىڭلار دەيتتى، قۇشلارغا: سىلەرمۇ قېتىلىڭلار، دەيتتى. ئاندىن زەبۇرنى چىرايلىق ئاۋازى بىلەن تىلاۋەت قىلىشقا باشلايتتى. ئىنسانلار ئۇنىڭدىن چىرايلىق مەنزىرىنى كۆرمىگەن ۋە ئۇنىڭدىن ياخشى نەرسىنى ئاڭلاپ باقمىغان ئىدى.»

2 ـ الله تائالانىڭ ﴿پەزل﴾ دېگەن سۆزى بۇ پەزلنىڭ ناھايىتى چوڭ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئېنىقسىز كەلتۈرۈلدى. يەنى بۇ ئايەت: بىز پەيغەمبەرلەر ئىچىدىن داۋۇدنى ناھايىتى چوڭ خۇسۇسىي ئارتۇقچىلىققا ئىگە قىلدۇق، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. الله تائالانىڭ: ﴿دەرگاھىمىزدىن﴾ دېگەن سۆزىمۇ بۇ ئارتۇقچىلىقنىڭ ناھايىتى كاتتا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى ئۇ الله تائالا تەرىپىدىن پەيغەمبىرى داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆرمىتىنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن بىۋاسىتە بېرىلگەن ئارتۇقچىلىقتۇر. الله تائالانىڭ ھىلىقى ياخشى بەندە ھەققىدە: ﴿ئۇ ئىككىسى (يەنى مۇسا بىلەن يۇشەئ) بەندىلىرىمىزدىن (يەنى خىزىر ئەلەيھىسسالامنى) ئۇچراتتى﴾ ...

3 ـ سۇلايمان ئەلەيھىسسالام قۇرئان كەرىمدە 16 قېتىم تىلغا ئېلىنغان. ئۇ ئۇنىڭ قىسسىسىنى تولۇق بايان قىلىش مەقسىتىدە ئەمەس، پەقەت الله تائالانىڭ ئۇنىڭغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىنى ساناش ئۈچۈن ئەنە شۇنداق كۆپ قېتىم تىلغا ئېلىنغان. شۇ

[1] سۈرە كەھف، 65 ـ ئايەت.

www.munber.org

نېمەتلەردىن بىرى بولسا، ئۇنىڭ مەسىلىنى بىر تەرەپ قىلىش ۋە ھۆكۈم چىقىرىشتىكى زېرەكلىكى، ھەمدە ئۆتكۈر پىكىرلىكىدۇر: ﴿داۋۇد بىلەن سۇلايماننىڭ (قىسسىسىنى بايان قىلغىن). ئۆز ۋاقتىدا بىر قەۋمنىڭ قوينى كېچىسى زىرائەتنى يەپ (بۇزۇۋەتكەندە)، ئۇ ئىككىسى زىرائەت توغرىسىدا ھۆكۈم چىقارغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ھۆكمىگە بىز شاھىد ئىدۇق. قانداق ھۆكۈم قىلىشنى بىز سۇلايمانغا بىلدۈردۇق﴾[1].

شۇ نېمەتلەردىن يەنە بىرى بولسا، ئۇنىڭ قۇشلارنىڭ تىلىنى ئۆگىنىشىدۇر: ﴿سۇلەيمان (پەيغەمبەرلىكتە، ئىلىمدە، پادىشاھلىقتا ئاتىسى) داۋۇدقا ۋارىسلىق قىلدى. ئۇ: ئى ئىنسانلار! بىزگە قۇشلارنىڭ تىلى تەلىم بېرىلدى دېدى﴾[2].

شۇ نېمەتلەردىن يەنە بىرى بولسا، ئۇنىڭغا شامالنىڭ بويسۇندۇرۇلىشى ۋە شامالنىڭ ئۇنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئۇ خالىغان يەرگە لەرزان مېڭىشىدۇر: ﴿سۇلەيمانغا شامالنى (بويسۇندۇرۇپ بەردۇق)، شامال چۈشتىن ئىلگىرى بىر ئايلىق مۇساپىنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇساپىنى باساتتى﴾.

شۇ نېمەتلەردىن يەنە بىرى بولسا، ئۇنىڭغا ئېرىتىلگەن مىسنى ئاققۇزۇپ بېرىشتۇر. قۇرئان كەرىم ئۇنىڭ قاتتىق مېتاللارنى ئېرىتىش ئىشىنى قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ: ﴿ئۇنىڭغا مىس (چىقىدىغان) بۇلاقنى ئاققۇزۇپ بەردۇق﴾.

شۇ نېمەتلەردىن يەنە بىرى بولسا، ئۇنىڭغا جىنلارنى ئىنسانلار قىلىشقا ئاجىزلىق قىلىدىغان ئىشلارنى قىلىشقا بويسۇندۇرۇپ بېرىشتۇر: ﴿ھەمدە ئۇنىڭغا (كاتتا بىنالارنى سالالايدىغان) قۇرغۇچى ۋە (دېڭىزلارغا چۆكۈپ ئۈنچە ـ مارجانلارنى ئېلىپ چىقالايدىغان) غەۋۋاس شەيتانلارنى بويسۇندۇرۇپ بەردۇق﴾[3]. ﴿بەزى جىنلار پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرى بويىچە سۇلەيماننىڭ ئالدىدا ئىشلەيتتى﴾.

اللہ تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ھەقىقەتەن ناھايىتى چوڭ مەنسەپنى، كەڭ زېمىننىڭ ھۆكۈمرانلىقىنى، ئۇنىڭدىن كېيىن ھېچكىمگە بەرمىگەن كاتتا پادىشاھلىقنى بەردى: ﴿سۇلەيمان ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! ماڭا مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا مەندىن كېيىن (مەندىن باشقا) ھېچ ئادەمگە مۇيەسسەر بولمايدىغان پادىشاھلىقنى ئاتا قىلغىن﴾[4]. اللہ تائالا ماڭا بۇ ئارتۇقچىلىقلارنىڭ ھەممىسىنى داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە خاس ئاتا قىلغان.

4 ـ ئەللامە ئەبۇ سەئۇد (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «اللہ تائالانىڭ: ﴿ئى تاغلار! ئى قۇشلار! داۋۇت بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتىڭلار﴾ دېگەن سۆزىدە تاغلار بىلەن قۇشلار اللہ تائالانىڭ ئەمرىگە ئىتائەت قىلغۇچى، ھۆكمىگە بويسۇنغۇچى ۋە

---

[1] سۈرە ئەنبىيا، 78 ـــ 79 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە نەمله، 16 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[3] سۈرە ساد، 37 ـ ئايەت.
[4] سۈرە ساد، 35 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

خىتاب قىلىنغۇچى ئەقىللىق كىشىلەرنىڭ ئورنىدا قويۇلدى. بۇ پۈتۈن جانلىقلارنىڭ ۋە جانسىز جىسىملارنىڭ، سۆزلىيەلەيدىغان ۋە سۆزلىيەلمەيدىغان نەرسىلەرنىڭ الله تائالانىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ ئىرادىسىدىن باش تارتمايدىغانلىقىنى، الله تائالانىڭ تىل بىلەن تەسۋىرلەش ھەرگىز مۇمكىن بولمايدىغان دەرىجىدە كاتتا زات ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقىنىڭ مۆكەممەل بۈيۈكلۈككە ئىگە ئىكەنلىكىنى، بۇنىڭ ئەقىللىق كىشىلەرگە مەخپىي قالمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدۇرىدۇ.»[1]

5 ـ الله تائالا: ﴿شامال چۈشتىن ئىلگىرى بىر ئايلىق مۇساپىنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇساپىنى باساتتى﴾ دېدى. قەتادە مۇنداق دەيدۇ: «بۇ شامال چۈشكىچە بىر ئايلىق مۇساپىنى، چۈشتىن كېيىن بىر ئايلىق مۇساپىنى، شۇنداق قىلىپ بىر كۈندە ئىككى ئايلىق مۇساپىنى باساتتى.»[2]

6 ـ الله تائالا: ﴿بەزى جىنلار پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرى بويىچە سۇلەيماننىڭ ئالدىدا ئىشلەيتتى...﴾ دېدى. ئەگەر بىرى: جىنلار بىلەن بىرگە بولۇش ئىنسانغا زىيانلىقتۇر، شۇڭا الله تائالا قۇرئان كەرىمدە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا مۇنداق دېگەن: ﴿ئېيتقىنكى، «پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن پاناھ تىلەيمەن. پەرۋەردىگارىم! ساڭا سېغىنىپ شەيتانلارنىڭ ماڭا ھەمرا بولۇشىدىن پاناھ تىلەيمەن»﴾[3]. شۇنداق ئىكەن، شەيتانلار سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا نېمىشقا بويسۇندۇرۇلۇپ بېرىلدى؟ دېسە، بۇنىڭغا مۇنداق دەپ جاۋاب بېرىلىدۇ:

جىنلار بىلەن ئەنە شۇنداق بىرگە بولۇش ۋە ئۇلارنى بويسۇندۇرۇش الله تائالانىڭ بۇيرۇقى، ھەمدە ئۇنىڭ بويسۇندۇرۇشى بىلەن بولغان. بۇنى الله تائالانىڭ: ﴿پەرۋەردىگارىنىڭ ئەمرى بويىچە﴾ دېگەن سۆزى ئېنىق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. شۇڭا بۇ ھەرگىزمۇ زىيانلىق بولماستىن، ئەكسىچە سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا پايدىلىق بولغان. ئايەتتىكى ”پەرۋەردىگار“ دېگەن سۆز بۇ يەردە تەربىيىلەش، قوغداش ۋە كۆڭۈل بۆلۈشنىڭ بارلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. دېمەك، سۇلايمان ئەلەيھىسسالام الله نىڭ ھىمايىسىدە ۋە كۆڭۈل بۆلۈشىدە بولغان. شۇڭا ئۇنىڭغا جىنلار تەرىپىدىن زىيان يەتمىگەن[4].

7 ـ الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلاردىن كىمكى بىزنىڭ ئەمرىمىزگە خىلاپلىق قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا بىز دوزاخ ئازابىنى تېتىتىمىز﴾ دېگەن سۆزى ئىنتايىن ئىنچىكە بىر مەسىلىگە ئىشارەت قىلغان بولۇپ، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا بويسۇندۇرۇلغان جىنلارنىڭ ئىمان كەلتۈرگەنلەر بولماستىن، مۇرتەد كاپىرلار ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام مۆمىنلەرنى ئازابلىمايتتى، ئۇلارغا ئازابنىڭ تۈرلىرىنىمۇ تېتىتمايتتى. چۈنكى پۈتۈن پەيغەمبەرلەر ئۆزلىرىنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىگە ناھايىتى بەك كۆيۈنىدۇ. بۇ

[1] ئىمام ئەبۇ سەئۇدنىڭ «ئىرشادۇل ئەقلىسسەلىم ئىلا مەزايال قۇرئانىل كەرىم» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 8 ـ بەت.
[2] ئىمام ئىبنى جەۋزىنىڭ «زادۇل مەسىر فىي ئىلمىتتەپسىر» ناملىق تەپسىرى، 6 ـ جىلد، 438 ـ بەت.
[3] سۈرە مۇئمىنۇن، 97 ــ 98 ـ ئايەتلەر.
[4] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 10 ـ بەت.

www.munber.org

مەنىنى الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىمۇ ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ: ﴿خار قىلغۇچى ئازابتا (يەنى شۇنچە ئۇزاق ۋاقىت ئېغىر ئەمگەكتە) قالمىغان بولاتتى﴾. چۈنكى مۆمىن پەيغەمبەرنىڭ زامانىدا پەيغەمبەر تەرىپىدىن خار قىلغۇچى ئازابتا قالمايدۇ[1].

8 ـ الله تائالانىڭ: ﴿مېنىڭ بەندىلىرىمدىن (الله نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلغۇچى بەك ئاز﴾ دېگەن سۆزى دىل، تىل ھەم ئەمەللەر بىلەن ئېيتىلغان تولۇق ۋە مۇكەممەل شۈكۈرنىڭ ئەمەلىيەتكە چىقىشىنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدۇ. چۈنكى الله تائالاغا شۈكۈر ئېيتىشقا مۇۋەپپەق بولۇش الله تائالا تەرىپىدىن بېرىلگەن، يەنە بىر قېتىم شۈكۈر ئېيتىشقا ئۈندەيدىغان نېمەتتۇر. ئۇ ھەرگىزمۇ ئاخىرقى قېتىملىق شۈكۈر ھېسابلانمايدۇ. شۇڭا: «شۈكۈر ئېيتىشقا ئاجىزلىق قىلغان ئادەم شۈكۈر ئېيتىدۇ، ئەمما الله تائالانىڭ نېمەتلىرىگە مۇناسىپ شەكىلدە شۈكۈر ئېيتىشقا ھېچكىم قادىر بولالمايدۇ» دېيىلىدۇ. ﴿الله ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ﴾[2]. شۇنداق بولسىمۇ، كۈچىنىڭ يېتىشىچە شۈكۈر قىلىدىغان ئىنسانلار بەك ئاز. الله نىڭ نېمەتلىرىگە كۈپۈرلۇق قىلىدىغانلار بەك كۆپ. پۈتۈن كۈچ ـ قۇدرەت الله تائالاغىلا مەنسۇپتۇر.

شەرىئەت ھۆكۈملىرى

بىرىنچى ھۆكۈم

سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە ھەيكەللەرنى قوللىنىش رۇخسەتمىدى؟

الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلار سۇلەيمانغا ئۇ خالىغان كاتتا سارايلارنى، (مىستىن ـ ئەينەكتىن ئاجايىپ) ھەيكەللەرنى، كۆلدەك چوڭ لېگەنلەرنى، (چوڭلۇقتىن) مىدىرلىمايدىغان قازانلارنى ياسايتتى﴾ دېگەن سۆزىدىن ئىبارەت بۇ ئايىتى كەرىمنىڭ زاھىرى مەنىسى ھەيكەل قوللىنىشنىڭ دۇرۇسلۇقىنى، ئۇنىڭ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە رۇخسەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

قۇرئان كەرىم الله تائالانىڭ سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئاتا قىلغان جىنلارنى ئۇنىڭغا بويسۇندۇرۇپ بېرىشتىن ئىبارەت نېمىتىنى ئوچۇق بايان قىلىپ بېرىدۇ. جىنلار: ﴿سۇلەيمانغا ئۇ خالىغان كاتتا سارايلارنى، (مىستىن ـ ئەينەكتىن ئاجايىپ) ھەيكەللەرنى، كۆلدەك چوڭ لېگەنلەرنى، (چوڭلۇقتىن) مىدىرلىمايدىغان قازانلارنى﴾ ياساپ بېرەتتى. بۇ نەرسىلەرنى، نېمەتلەرنى تىلغا ئالغان يەردە ئالاھىدە تىلغا ئېلىش ئۇنىڭ دۇرۇسلۇقىنى ۋە ئۇنى ئىشلىتىشنىڭ الله تائالا تەرىپىدىن رۇخسەت قىلىنغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

---

[1] ئىمام فەخرۇددىن رازىنىڭ «ئەتتەپسىر ئەلكەبىر» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 12 ـ بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى.
[2] سۈرە بەقەرە، 186 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

ئۆلىمالارنىڭ بۇ ئايەت ھەققىدە ھەرخىل قاراشلىرى بولۇپ، ئۇنى تۆۋەندە يىغىنچاقلاپ بايان قىلىمىز:

1 ـ قۇرئان كەرىم كۆرسەتكەن بۇ ھەيكەللەر سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە دۇرۇس ئىدى. ئۇنى ئىسلام شەرىئىتى مەنسۇخ قىلدى. ھەممىگە مەلۇمكى، بىزدىن ئىلگىرىكى شەرىئەتنىڭ بىرەر ھۆكمى بىزنىڭ دىنىمىزدا مەنسۇخ قىلىنمىسا، ئۇ بىز ئۈچۈنمۇ ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك ھۆكۈم بولىدۇ. ئايەتتىكى ھۆكۈم بىزنىڭ دىنىمىزدا مەنسۇخ قىلىنغان. شۇڭا بىزنىڭ شەرىئىتىمىزدە ھەيكەل ۋە رەسىم قوللىنىش كەسكىن ھالدا ھارامدۇر.

2 ـ الله نىڭ پەيغەمبىرى سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا قوللىنىلغان ھەيكەللەر ئىنسانلىغا ياكى قۇشلارغا ۋە ياكى ھايۋانلىغا ئوخشاش جېنى بار نەرسىلەرنىڭ ھەيكەللىرى بولماستىن، پەقەت دەل ـ دەرەخلەر، دېڭىزلار ۋە تەبىئەت مەنزىرىلىرىگە ئوخشاش جېنى يوق نەرسىلەرنىڭ ھەيكەللىرى ئىدى. شۇنداق بولغاندا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتى بىزنىڭ شەرىئىتىمىزگە مۇۋاپىق بولغان بولىدۇ. الله خالىسا، بىز بۇ ھەقتە ئالدىمىزدا توختىلىپ ئۆتىمىز.

ئىككىنچى ھۆكۈم

ھەيكەللەرنىڭ ۋە سىزما رەسىملەرنىڭ ئىسلام شەرىئىتىدىكى ھۆكمى نېمە؟

قۇرئان كەرىم ھەيكەللەرنى قاتتىق سۆكىدۇ ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنغۇچىلارنى قاتتىق ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇ بۇتلار نېمە؟ (يەنى نېمە ئۈچۈن بۇ بۇتلارغا چوقۇنىسىلەر؟)﴾[1] قۇرئان كەرىم ھەيكەللەرنى ۋە بۇتلارنى ئىلاھ قىلىۋالغان كىشىلەرگە قاتتىق تەنبىھ بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۆزەڭلار) ئويۇپ ياسىغان بۇتلارغا چوقۇنامسىلەر؟ ھالبۇكى، سىلەرنى ۋە ياسىغان نەرسەڭلارنى الله ياراتقاندۇر﴾[2].

قۇرئان كەرىمدە ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇتلارنى چاققانلىق ھەققىدىكى قىسسىلىرى بايان قىلىنغان بولۇپ، ھەممىگە مەلۇمدۇر. بىزنىڭ كاتتا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭمۇ كەبىگە ۋە سەفا بىلەن مەرۋىگە قويۇلغان بۇتلارنى چېقىپ تاشلىغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. ئىسلام دىنى تەۋھىد دىنىدۇر، شېرىكنىڭ دۈشمىنىدۇر. ئىسلام دىنىدا شېرىكتىن چوڭ گۇناھ يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىسلام دىنى بۇتپەرەسلىككە ۋە بۇتلارغا چوقۇنۇشقا قاتتىق قارشى تۇرغان. ئىسلام شەرىئىتى ھەيكەللەرنى قوللىنىشنى ھارام قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ الله قا شېرىك كەلتۈرىدىغان بۇ قەبىھ ئىشنى قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ. پاك سۈننەت رەسىمنى ۋە رەسىم سىزغۇچىلارنى قاتتىق سۆكىدۇ، رەسىم ئىشلىتىشنى مەنئى قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن نەپرەتلەندۈرىدۇ.

[1] سۈرە ئەنبىيا، 52 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[2] سۈرە ساففات، 95 ـــ 96 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

شۇنىڭ ئۈچۈن كىيىپ ئېيتالايمىزكى، ئىسلام دىنى ھەيكەللەرنى ۋە رەسىملەرنى قوللىنىشنى قەتئىي ھارام قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەيكەل ۋە رەسىملەرنىڭ ھاراملىقىنى كۆرسىتىدىغان نۇرغۇن ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، مۇتەۋاتىر دەرىجىسىگە يەتكىلى تاس قالغان. بۇ دەلىللەرنىڭ بىر قىسمىنى تۆۋەندە بايان قىلىپ ئۆتىمىز:

رەسىمنىڭ ھاراملىقىنى كۆرسىتىدىغان كەسكىن دەلىللەر

بىرىنچى دەلىل، ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى ئەڭ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدىغانلار الله ياراتقان نەرسىگە ئوخشىتىپ نەرسە پەيدا قىلغانلاردۇر.»

ئىككىنچى دەلىل، ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، بۇ رەسىملەرنىڭ ئىگىلىرى قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارغا: سىلەر پەيدا قىلغان بۇ نەرسىلەرنى تىرىلدۈرۈڭلار، دېيىلىدۇ.»

ئۈچىنچى دەلىل، ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە ئەھمەد، ئەبۇ زۇرئەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئەبۇ ھۈرەيرە بىلەن مەرۋان ئىبنى ھەكەمنىڭ قورۇسىغا كىردىم. ئەبۇ ھۈرەيرە قورودا سىزىلىنىۋاتقان ھەيكەللەرنى كۆرۈپ مۇنداق دېدى: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: الله تائالا ئېيتىدۇكى، «مەن ياراتقان نەرسىلەرگە ئوخشىتىپ بىر تال قوناق پەيدا قىلغان، ياكى بىر تال دان پەيدا قىلغان ۋە ياكى بىر تال ئارپا پەيدا قىلغان كىشىلەردىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ؟» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

تۆتىنچى دەلىل، ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە نەسائى رىۋايەت قىلىدۇكى، بىر ئادەم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغا: مەن مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رەسىملەرنى سىزىمەن، بۇ ھەقتە ماڭا پەتىۋا بەرگىن دەيدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئۇنىڭغا: ماڭا يېقىن كەلگىن دەيدۇ. ئۇ ئۇنىڭغا يېقىن كېلىدۇ. ئۇ يەنە: ماڭا يېقىن كەلگىن دەيدۇ. ئۇ تېخىمۇ يېقىنلىشىدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئۇنىڭ بېشىغا قولىنى قويۇپ تۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: مەن ساڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلىغانلىرىمنى ئېيتىپ بېرەي، مەن ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: «رەسىم سىزغۇچى دوزاختا بولىدۇ. ئۇنىڭ سىزغان ھەر بىر سۈرىتىگە جان پەيدا قىلىنىدۇ، ئاندىن ئۇ جەھەننەمدە ئۇنىڭ بىلەن ئازابلىنىدۇ.»

ئىبنى ئاببـاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئۇنىڭغا: «ئەگەر سەن مۇشۇ ئىشنى چوقۇم قىلىمەن دېسەڭ، دەل - دەرەخلەرنى ۋە جېنى يوق نەرسىلەرنى سىزغىن» دەيدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: «كىمكى بىر رەسىم سىزىدىكەن، الله ئۇنى شۇ رەسىمگە جان كىرگۈزگۈچە ئازابلايدۇ. ھالبۇكى، ئۇ ئۇنىڭغا

مەڭگۈ جان كىردۈرەلمەيدۇ.» ئاندىن ئىبنى ئابباس ئۇنىڭغا: «ئەگەر سەن مۇشۇ ئىشنى قىلمەن دەپ تۇرىۋالساڭ، بۇ دەل ـ دەرەخلەرنى ۋە جېنى يوق ھەرقانداق نەرسىنى سىزساڭ بولىدۇ» دېدى.

بەشىنچى دەلىل، ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن رەسىم چۈشۈرۈلگەن بىر دانە ياستۇق سېتىۋالدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى كۆرۈپ بوسۇغىدىلا تۇرۇپ قالدى، ئۆيگە كىرمىدى. مەن ئۇنىڭ يۈزىدىكى نارازىلىق كەيپىياتىنى كۆرۈپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئۆتۈنۈپ تەۋبە قىلىمەن، نېمە گۇناھ قىلدىم؟ دېدىم. ئۇ: «بۇ ياستۇقنىڭ نېمە ئىشى بار؟» دېدى. مەن: سىنى ئولتۇرسۇن ۋە يۆلەنسۇن دەپ، ساتىۋالدىم، دېدىم. ئۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ رەسىملەرنىڭ ئىگىلىرى قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارغا: سىلەر پەيدا قىلغان بۇ نەرسىلەرنى تىرىلدۈرۈڭلار دېيىلىدۇ» دېدى. ئۇ يەنە مۇنداق دېدى: «رەسىملەر بار ئۆيلەرگە پەرىشتىلەر كىرمەيدۇ.»

ئالتىنچى دەلىل، ئىمام مۇسلىم، ئەبۇ ھەيياج ئەسەدىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ماڭا: بىلگىنكى، مەن سېنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئەۋەتكەن نەرسە ئۈستىگە ئەۋەتىمەن[1]: «ھېچقانداق رەسىمنى قويماي چېقىپ تاشلىغىن، ئېگىز قىلىپ ياسىۋالغان قەبرىلەرنى تۈزلەپ تاشلىغىن.»

يەتتىنچى دەلىل، ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەلۇم بىر غازاتقا چىقىپ كەتتى. مەن ھەر خىل رەڭدە بويالغان بىر پارچە لاتىنى ئېلىپ، ئىشىككە پەردە قىلىۋالدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇنى كۆردى. مەن ئۇنىڭ يۈزىدىكى نارازىلىق كەيپىياتىنى ھېس قىلدىم. ئۇ ئۇنى تارتىپ ئېلىپ يىرتىۋەتتى. ئاندىن: «الله ھەقىقەتەن بىزنى تاش ۋە تۇپىلارغا كىيىم كىيدۈرۈشكە بۇيرۇمىدى» دېدى. ئائىشە مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئۇ لاتىنى كېسىپ، ئىچىگە خورما ياغىچىنىڭ قوۋۇزاقلىرىنى تىقىپ ئىككى دانە ياستۇق قىلدىم. ئۇ بۇ ئىشىمنى ئەيىبلىمىدى.

سەككىزىنچى دەلىل، ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە نەسائى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغاندا ئۇنىڭ بەزى ئاياللىرى «مارىيە» دەپ ئاتىلىدىغان چىركاۋنى تىلغا ئالدى. ئۇممۇ سەلىمە بىلەن ئۇممۇ ھەبىبە ھەبەشىستان زېمىنىغا بارغان ئىدى. ئۇ ئىككىسى ئۇ چىركاۋنىڭ چىرايلىقلىقىنى ۋە ئۇنىڭدىكى رەسىملەرنى تىلغا ئالدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېشىنى كۆتۈرۈپ مۇنداق دېدى: «ئەگەر ئۇلار ئىچىدىن ياخشى

[1] ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئادەمنى مەلۇم جايغا خىزمەتكە تەيىنلەپ ئەۋەتكەندە بۇ سۆزنى قىلغان.

www.munber.org

بىر ئادەم ئۆلسە، ئۇلار ئۇنىڭ قەبرىسى ئۈستىگە مەسجىد سېلىشۇالىدۇ. ئاندىن ئۇ مەسجىدنىڭ ئىچىگە ئەنە شۇ رەسىملەرنى سىزىشۇالىدۇ. ئۇلار الله نىڭ ئەڭ يامان بەندىلىرىدۇر.»

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: بۇ دەلىللەر ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش نۇرغۇن دەلىللەر رەسىمنىڭ قەتئىي ھاراملىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئىسلام دىنىنى دەرس قىلىپ ئوقۇغان ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رەسىمنى، رەسىم سىزىشنى كەسپ قىلىۋېلىشنى ۋە ئۇنى سېتىشنى ھارام قىلغانلىقىنى ھەققىي بىلىپ يېتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەيكەل ئۇچراتسا، پاچاقلاپ تاشلايتتى.

رەسىم سىزغۇچىلارغا قاتتىق ئاگاھلاندۇرۇش بېرىلگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ. مەزھەب ئىماملىرى رەسىم سىزىشنىڭ ھاراملىقى ھەققىدە ئىتتىپاق كەلگەن. ھېچكىم بۇ مەسىلىدە ئىختىلاپ قىلمىغان. بەزى ئۆلىمالارنىڭ ئايرىم قاراشلىرى بولۇپ، ئۇنى ئالدىمىزدا بايان قىلىپ ئۆتتىمىز. شۇنداقلا رەسىمنىڭ ھارام قىلىنغانلىق سەۋەبىنى بايان قىلىمىز، ئۇنىڭدىن كېيىن فوتو سۈرەتنىڭ ھۆكمىنى بايان قىلىمىز ۋە ئۆلىمالارنىڭ بۇ ھەقتە دەلىللەر ئاساسىدا يەكۈنلەپ چىققان قاراشلىرىنى بايان قىلىمىز.

رەسىمنىڭ ھارام قىلىنىشىدىكى سەۋەب

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرىدىكى ھەدىسلىرىدىن بىزگە شۇ مەلۇم بولىدۇكى، ھەيكەللەرنىڭ ۋە رەسىملەرنىڭ ھارام قىلىنىشىدىكى سەۋەب بولسا، الله تائالا ياراتقان نەرسىگە ئوخشاشلىق پەيدا قىلغانلىقتىندۇر. بۇنى تۆۋەندىكى ھەدىسلەر ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ:

1 ـ ھەدىس: «قىيامەت كۈنى ئەڭ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدىغانلار الله ياراتقان نەرسىگە ئوخشىتىپ نەرسە پەيدا قىلغانلاردۇر.»

2 ـ ھەدىس: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ رەسىملەرنىڭ ئىگىلىرى قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارغا: سىلەر پەيدا قىلغان بۇ نەرسىلەرنى تىرىلدۈرۈڭلار دېيىلىدۇ.»

3 ـ ھەدىس: «مەن ياراتقان نەرسىلەرگە ئوخشىتىپ بىر تال قوناق پەيدا قىلغان، ياكى بىر تال دان پەيدا قىلغان ۋە ياكى بىر تال ئارپا پەيدا قىلغان كىشىلەردىنمۇ زالىم كىشى بارمۇ؟»

دېمەك، بۇنىڭدىكى سەۋەب الله تائالا ياراتقان نەرسىگە ئوخشىتىپ نەرسە پەيدا قىلغانلىقتۇر.

شۇنداقلا رەسىمنىڭ ھارام قىلىنىشىدىكى ھېكمەت بولسا، بۇتپەرەسلىكنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشىدىن يىراق بولۇش، تەۋھىد ئەقىدىسىنى شېرىكتىن قوغداش ۋە بۇتلارغا

چوقۇنۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئىلگىرى ئۆتكەن ئۇممەتلەرگىمۇ بۇتپەرەسلىك پەقەت ھەيكەللەرنى ياساش ۋە رەسىم سىزىش يولى بىلەن كىرگەن. ئۇممۇ سەلەمە بىلەن ئۇممۇ ھەبىبەنىڭ يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ھەدىسىمۇ بۇنى ئوچۇق كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئۇنىڭدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەگەر ئۇلار ئىچىدىن ياخشى بىر ئادەم ئۆلسە، ئۇلار ئۇنىڭ قەبرىسى ئۈستىگە مەسجىد سېلىۋالىدۇ. ئاندىن ئۇ مەسجىدنىڭ ئىچىگە ئەنە شۇ رەسىملەرنى سىزىۋالىدۇ. ئۇلار اللە نىڭ ئەڭ يامان بەندىلىرىدۇر.»

رىۋايەت قىلىنىشىچە، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى چوقۇنغان، قۇرئان كەرىم تىلغا ئالغان ۋەد، سۇۋائ، يەغۇس، يەئۇق ۋە نەسر قاتارلىق بۇتلار نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئىچىدىكى ياخشى ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرى ئىكەن. ئۇ ياخشى ئادەملەر ئۆلگەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ قەۋمى ئۇلارنى ۋە ئۇلارنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىنى ئەسلەپ تۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ رەسىملىرىنى سىزغان. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇلارغا چوقۇنىدىغان ئەھۋال كېلىپ چىققان.

سۈئەلەبى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنىڭ اللە تائالانىڭ: ﴿ئۇلار: «مەبۇدلىرىڭلارنى ھەرگىز تەرك ئەتمەڭلار، ۋەدنى، سۇۋائنى، يەغۇسنى، يەئۇقنى ۋە نەسرىنى ھەرگىز تەرك ئەتمەڭلار» دېدى﴾[1] دېگەن سۆزى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: «بۇ بۇتلار نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئىچىدىكى ياخشى ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرىدۇر. ئۇلار ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن شەيتانلار ئۇلارنىڭ قەۋمىگە: ئۇلارنىڭ سورۇن تۈزەيدىغان يەرلىرىگە ئۇلارنىڭ ھەيكەللىرىنى تىكلەڭلار ۋە بۇ ھەيكەللەرنى ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى بىلەن ئاتاڭلار، بۇ ئارقىلىق ئۇلارنى ئەسلەپ تۇرۇڭلار، دېدى. ئۇلار شۇنداق قىلدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇلارمۇ ئۆلۈپ تۈگىدى، ئىلىم كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، ئىنسانلار اللە نى قويۇپ شۇ بۇتلارغا چوقۇنۇشقا باشلىدى.»[2]

ئەبۇ بەكرى ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: «ئەرەبلەر ھەيكەللەرگە ۋە بۇتلارغا چوقۇنغان سەۋەبتىن بىزنىڭ شەرىئىتىمىزدە رەسىم سىزىشنى مەنئى قىلىش پەرز بولۇپ قالغان. چۈنكى ئۇلار سۈرەتلەرنى ياسايتتى، ئاندىن ئۇنىڭغا چوقۇناتتى. شۇڭا اللە تائالا بۇتقا چوقۇنۇشنىڭ يولىنى قەتئىي كېسىپ تاشلاپ، ھېچقانداق يوچۇق قالدۇرمىدى.»

ئەبۇ بەكرى ئىبنۇل ئەرەبى سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئىسكەندەرىيە شەھىرىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم. ئەگەر بىر ئادەم ئۆلۈپ قالسا، ياغاچتىن ئۇنىڭ ھەيكىلىنى ئەڭ چىرايلىق شەكىلدە ياساپ، ئۆيىگە ئولتۇرغۇزۇپ قويىدىكەن. ئەگەر ئۆلگۈچى ئەر كىشى بولسا ئۆزىنىڭ كىيىمىنى كىيدۈرۈپ قويىدىكەن، ئايال كىشى بولسا زىننەت بۇيۇملىرىنى تاقاپ قويىدىكەن ۋە شۇ ئۆينىڭ ئىشىكىنى تاقىۋېتىدىكەن. ئەگەر ئۇلاردىن بىرى بىرەر قىيىنچىلىققا يولۇقسا ياكى ئۇ ياقتۇرمايدىغان ئىش قايتا يۈز بەرسە،

---

[1] سۈرە نۇھ، 23 ـ ئايەت.
[2] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 18 ـ جىلد، 308 ـ بەت.

www.munber.org

ئۇ ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئېچىپ كىرىپ شۇ ھەيكەلنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ يىغلايدىكەن ۋە ئۇنىڭغا مۇناجات قىلىدىكەن. كۆز يېشى تۆكۈش بىلەن كۆڭلىنى قاپلىۋالغان قايغۇ ھەسرەتلىرىگە تەسكىن تاپقۇزىدىكەن. ئاندىن ئىشىكنى تاقاپ قايتىپ كېتىدىكەن. زاماننىڭ ئۆزۈرىشى بىلەن ئۇلار شۇ ھەيكەلگە بۇتلارنىڭ قاتارىدا چوقۇنىدىكەن.»[1]

سۈرەتلەرنىڭ تۈرلىرى

ئۆلىمالار سۈرەتلەرنى مۇنداق ئىككى تۈرگە بۆلىدۇ:

1 ـ سايىسى چۈشىدىغان سۈرەتلەردۇر. ئۇلار ھاك، مىس، تاش ۋە باشقا نەرسىلەردىن ياسالغان بولۇپ، ھەيكەل دەپ ئاتىلىدۇ.

2 ـ سايىسى چۈشمەيدىغان سۈرەتلەردۇر. ئۇلار قەغەزگە سىزىلغان، تاملارغا ئويۇلغان، گىلەم، ياستۇق ۋە شۇنىڭدەك نەرسىلەرگە چۈشۈرۈلگەن سۈرەتلەر بولۇپ، بۇلار رەسىم دەپ ئاتىلىدۇ.

دېمەك، سايىسى بار ھەرقانداق نەرسە ھەيكەل، سايىسى يوق ھەرقانداق نەرسە رەسىم دەپ ئاتىلىدۇ. ھەرقانداق ھەيكەلنى رەسىم دېگىلى بولىدۇ، ھەرقانداق رەسىمنى ھەيكەل دېگىلى بولمايدۇ.

ئىبنى مەنزۇر «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسىدا مۇنداق دەيدۇ: «ھەيكەل دېگەن اللە ياراتقان نەرسىلەردىن بىرەر نەرسىگە ئوخشىتىپ ياسالغان نەرسىنى كۆرسىتىدىغان ئىسىمدۇر.»[2]

ئىمام قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: اللە تائالانىڭ: ﴿ھەيكەللەر﴾ دېگەن سۆزى جانلىق بولسۇن ياكى جانسىز بولسۇن، ئوخشىتىپ ياسالغان ياكى سىزىلغان سۈرەتلەرنىڭ ھەممىسىنى كۆرسىتىدۇ. چاقچۇق، مىس ۋە مەرمەردىن ياسالغان نەرسىنى كۆرسىتىدۇ، دېگەن قاراشمۇ بار. بۇ ھەيكەللەر پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋە ئۆلىمالارنىڭ سۈرەتلىرى بولۇپ، كىشىلەرنىڭ ئۇنى كۆرۈپ تۇرۇشى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىبادەتكە بولغان تىرىشچانلىقىنىڭ تېخىمۇ ئېشىشى ئۈچۈن مەسجىدلەرگە سىزىپ قويۇلغان، دەپ بايان قىلىنىدۇ.

ئەگەر: «سىزىش چەكلەنگەن رەسىملەرنى ئۇلار قانداق قىلىپ دۇرۇس دەپ قارىغان؟» دېيىلسە، بۇنىڭغا: «ئۇلارنىڭ شەرىئىتىدە رەسىم سىزىش چەكلەنمىگەن ئىدى. بۇ ھۆكۈم بىزنىڭ شەرىئىتىمىز بىلەن مەنسۇخ قىلىندى» دەپ جاۋاب بېرىمىز.[1]

---

[1] ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد. سايىسنىڭ «تەفسىرۇ ئاياتىل ئەھكام» ناملىق تەپسىرى، 4 ـ جىلد، 60 ـ بەت.

[2] ئىبنى مەنزۇرنىڭ «لىسانۇل ئەرەب» ناملىق قامۇسى، مثل بۆلۈمى.

رەسىم ۋە ھەيكەللەرنىڭ ھارام بولغان تۈرلىرى

رەسىم ۋە ھەيكەللەرنىڭ تۆۋەندىكى تۈرلىرى ھارام بولىدۇ:

بىرىنچى، ئىنسان ياكى ھايۋانغا ئوخشاش جېنى بار نەرسىگە ئوخشىتىپ ياسالغان ھەيكەللەر پۈتۈن ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشى بىلەن ھارامدۇر. چۈنكى بىر ھەدىس شەرىفتە مۇنداق دېيىلىدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئىت بار، سۈرەت بار، ھەيكەل بار ۋە جۇنۇب بار ئۆيگە پەرىشتىلەر كىرمەيدۇ.»[2]

ئىككىنچى، جېنى بار نەرسىگە ئوخشىتىپ قول بىلەن سىزىلغان رەسىملەر ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا ھارامدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇنداق رەسىملەرنى سىزغانلار قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارغا: سىلەر پەيدا قىلغان بۇ نەرسىلەرنى تىرىلدۈرۈڭلار دېيىلىدۇ.»[3] يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «كىمكى بىر رەسىمنى سىزسا، قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا جان كىرگۈزۈشكە بۇيرۇلىدۇ. ئۇ ئۇنىڭغا ھەرگىزمۇ جان كىرگۈزەلمەيدۇ.»[4]

ئۈچىنچى، ئەگەر رەسىم ھەممە ئەزالىرى تولۇق شەكىلدە سىزىلغان بولسا، ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا ھارامدۇر. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يۇقىرىدىكى ھەدىستە: «قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا جان كىرگۈزۈشكە بۇيرۇلىدۇ. ئۇ ئۇنىڭغا ھەرگىزمۇ جان كىرگۈزەلمەيدۇ» دېگەن. يەنە ئائىشەنىڭ ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: مەن سۈرەت چۈشۈرۈلگەن نىپىز پەردە تۇتقۇزغان ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىمغا كىرگەندە چىرايى ئۆزگىرىپ كەتتى، ئاندىن پەردىنى ئېلىپ يىرتىۋەتتى. ئاندىن مۇنداق دېدى: «قىيامەت كۈنى ئەڭ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدىغانلار اللە ياراتقان نەرسىگە ئوخشىتىپ نەرسە پەيدا قىلغانلاردۇر.» ئائىشە مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئۇ لاتىنى كېسىپ، ئۇنىڭدىن ئىككى دانە ياستۇق قىلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ياستۇقلارغا جەينەك دەپ ئولتۇراتتى.»[5]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەردىنى يىرتىپ تاشلىغانلىقى ئۇنىڭ ھارامقىلىنى كۆرسىتىدۇ. ئائىشەنىڭ پەردىنى كېسىپ ئىككى دانە ياستۇق قىلىشى پارچىلانغان، پۈتۈن سۈرەت بولمىغان نەرسىنى ئىشلىتىشنىڭ دۇرۇسلۇقىنى كۆرسىتىدۇ. ئۆلىمالار بۇ ھەدىستىن ھەممە ئەزالىرى تولۇق بولمىغان رەسىمنىڭ ھارام ئەمەسلىكىنى چىقىرىدۇ.

تۆتىنچى، ئەگەر سۈرەت ئاشكارا بولۇپ، چوڭ بىلىشنى ھېس قىلدۇرسا، كىرگەن ئادەمنىڭ كۆرۈشى ئۈچۈن ئېسىپ قويۇلغان بولسا، ئىختىلاپسىز ھارامدۇر. چۈنكى ئائىشە

---

[1] ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 272 ـ بەتتىن قىسقارتىپ ئېلىندى.
[2] ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.
[3] ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان. بۇ ھەدىس يۇقىرىدىمۇ بايان قىلىندى.
[4] ئىمام ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.
[5] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان. ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 273 ـ بەتكە قاراڭ.

www.munber.org

رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قوشنىڭ سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن پەردىسى بار ئىدى. ئۆيگە كىرگۈچى كىرىشىگىلا ئۇنى كۆرەتتى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «بۇنى كۆزۈمدىن نېرى قىلغىن، ھەر قېتىم ئۇنى كۆرگەندە مال - دۇنيانى ئەسلەپ قالىدىكەنمەن» دېدى.»[①]

ئەبۇ تەلھە ئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەلۇم بىر غازاتقا چىقتى. مەن ھەر خىل رەختە بويالغان بىر پارچە لاتىنى ئېلىپ، ئىشىككە پەردە قىلىۋالدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇنى كۆردى. مەن ئۇنىڭ يۈزىدىكى نارازىلىق كەيپىياتىنى ھېس قىلدىم. ئۇ ئۇنى تارتىپ ئېلىپ يىرتىۋەتتى. ئاندىن: «ﷲ ھەققەتەن بىزنى تاش ۋە تۇپراقلارغا كىيىم كىيدۈرۈشكە بۇيرۇمىدى» دېدى. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئۇ لاتىنى كېسىپ، ئىچىگە خورما ياغىچىنىڭ قوۋۇزاقلىرىنى تىقىپ ئىككى دانە ياستۇق قىلدىم. ئۇ بۇ ئىشىمنى ئەيىبلىمىدى.»[②]

رەسىم ۋە ھەيكەللەرنىڭ دۇرۇس بولغان تۈرلىرى

رەسىم ۋە ھەيكەللەرنىڭ تۆۋەندىكى تۈرلىرى دۇرۇس بولىدۇ:

بىرىنچى، قاتتىق جىسىملار، دەريالار، دەل - دەرەخلەر ۋە تەبىئەت مەنزىرىلىرىگە ئوخشاش جانسىز نەرسىلەردىن رەسىم سىزىش ۋە ھەيكەل ياساش ھارام ئەمەستۇر. چۈنكى ئىبنى ئابباسنىڭ ھەدىسىدە بىر ئادەم ئۇنىڭدىن: مەن مۇشۇنىڭغا ئوخشاش رەسىملەرنى سىزىمەن، بۇ ھەقتە ماڭا پەتۋا بەرگىن دەپ سورىغاندا، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتىكى ھەدىسىنى سۆزلەپ بېرىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا: «ئەگەر سەن مۇشۇ ئىشنى چوقۇم قىلماقچى بولساڭ، دەل - دەرەخلەرنى ۋە جېنى يوق نەرسىلەرنى سىزغىن» دەيدۇ[③].

ئىككىنچى، تۇلۇق بىر گەۋدە شەكىللەنمىگەن ھەرقانداق رەسىملەر، مەسىلەن: يالغۇز قول، كۆز ۋە پۇتقا ئوخشاش رەسىملەر ھارام ئەمەس. چۈنكى ئۇ پۈتۈن نەرسىنىڭ رەسىمى ئەمەس. ئائىشەنىڭ: «مەن ئۇ لاتىنى كېسىپ، ئىچىگە خورما ياغىچىنىڭ قوۋۇزاقلىرىنى تىقىپ ئىككى دانە ياستۇق قىلدىم. ئۇ بۇ ئىشىمنى ئەيىبلىمىدى» دېگەن ھەدىسىمۇ بۇنىڭ دەلىلىدۇر. بۇ ھەدىس يۇقىرىدا بايان قىلىندى.

ئۈچىنچى، ھارام قىلىنغان سۈرەتلەر ئىچىدىن قىزلارنىڭ ئويۇنچۇقلىرى مۇستەسنا قىلىنىدۇ. چۈنكى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە مۇنداق

[①] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
[②] ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، نەسائى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.
[③] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان. بۇ ھەدىس يۇقىرىدىمۇ بايان قىلىندى.

دېيىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشەنى يەتتە ياشقا كىرگەندە نىكاھىغا ئالغان، توققۇز ياشقا كىرگەندە بىر تۆشەكتە بولغان. شۇ چاغدا ئائىشەنىڭ ئويۇنچۇقلىرى ئۆزى بىلەن بىللە ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇپ كەتكەندە ئۇ 18 ياش ئىدى.»[1]

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدىكى چېغىمدا قىزلار بىلەن ئوينايتتىم. مەن بىلەن بىللە ئوينايدىغان قىزلار بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيگە كىرسە، ئۇلار ئۇنىڭدىن خىجىل بولۇپ يوشۇرۇنىۋالاتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيدىن چىقىپ كەتكەندە ئۇلار قېشىمغا كىرەتتى ۋە مەن بىلەن بىللە ئوينايتتى.»[2]

ئۆلىمالار مۇنداق دەيدۇ: «قىزلارنىڭ ئويۇنچۇق ئويناشلىرى زۆرۈرىيەت بولغانلىقتىن ۋە قىزلارنىڭ كەلگۈسىدە پەرزەنتلىرىنى قانداق بېقىشنى مەشىق قىلىشلىرى ئۈچۈن ئويۇنچۇق ئويناشقا موھتاج بولغانلىقتىن رۇخسەت قىلىنغان. يەنە كېلىپ بۇ ئويۇنلارنىڭ ئىزى قالمايدۇ. بۇ خۇددى تاتلىق - تۈرۈم نەرسىلەرنى ياساپ ۋە خېمىر يۇغۇرۇپ ئوينىغاندەكلا ئىشتۇر. شۇڭا ئويۇنچۇق ئويناش رۇخسەت قىلىنغان.»

ئۆلىمالارنىڭ رەسىم ھەققىدىكى قاراشلىرى

قازى ئىبنۇل ئەرەبى مۇنداق دەيدۇ: ھەدىسلەرنىڭ تەقەززاسى رەسىملەرنىڭ مەنئى قىلىنغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئاندىن «پەقەت رەختتىكە چۈشۈرۈلگەن رەسىم دۇرۇس بولىدۇ» دېگەن ھەدىس بايان قىلىنىپ، بۇ خىل رەسىم رەسىملەر ئىچىدىن خاسلاشتۇرۇلىدۇ. ئاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رەسىم چۈشۈرۈلگەن رەخت ھەققىدە ئائىشەگە: «بۇنى كۆزۈمدىن نېرى قىلىڭ، ھەر قېتىم ئۇنى كۆرگەندە مال - دۇنيانى ئەسلەپ قالىدىكەنمەن» دېگەن سۆزى بىلەن بۇ خىل رەسىمگىمۇ نارازىلىق بىلدۈرگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ. ئاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رەسىم چۈشۈرۈلگەن رەختنى ئائىشەنىڭ ئالدىدا يىرتىۋەتكەنلىكى ئۇنى مەنئى قىلغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئاندىن ئائىشەنىڭ ئۇ لاتىنى كېسىپ ئىككى دانە ياستۇق تىكىشى بىلەن، بۇ رەسىم ئۆزگۈرۈپ رەسىملىك شەكلىدىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ياستۇقلارنى ئىشلىتىشنىڭ دۇرۇس بولغانلىقى رەسىمنىڭ بىرەر تولۇق گەۋدە شەكىللەندۈرمىگەن تەقدىردە دۇرۇس بولىدىغانلىقىنى، ئەگەر بىرەر گەۋدە شەكىللەنگەن تەقدىردە دۇرۇس بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا سۈرەت چۈشۈرۈلگەن ياستۇق ھەققىدە: «سېنى ئولتۇرسۇن ۋە يۆلەنسۇن دەپ، ساڭا سېتىۋالدىم» دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ياستۇقنى ئىشلىتىشنى مەنئى قىلىدۇ ۋە قاتتىق ئازابنىڭ بارلىقى بىلەن ئاگاھلاندۇرۇش

---

[1] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
[2] ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

بېرىدۇ. سۈرەتكە قاراپ ناماز ئوقۇش ھەققىدىكى ھەدىستىن، رەختكە چۈشۈرۈلگەن سۈرەتنىڭ دۇرۇسلۇقى ئايدىڭلىشىدۇ. ئاندىن ئۇنى مەنئى قىلغان ھەدىس ئۇ ھۆكۈمنىڭ مەنسۇخ قىلىنغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. دېمەك، بۇ ئىش ئەنە شۇنداق مۇقىملاشقان.①

ئەبۇ ھەييان مۇنداق دەيدۇ: رەسىم سىزىش بىزنىڭ شەرىئىتىمىزدە ھارامدۇر. رەسىم سىزغۇچىلار ھەققىدە قاتتىق ئازاب بىلەن ئاگاھلاندۇرۇش بېرىلگەن. بەزى ئۆلىمالار رەسىملەر ئىچىدىن مەلۇم تۈرنى ئايرىپ قارىغان. سەھل ئىبنى ھەنىفنىڭ ھەدىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «اللّٰه رەسىم سىزغۇچىلارغا لەنەت قىلىدۇ.» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىستە ھېچ نەرسىنى ئايرىپ قارىمىغان. بەزى ئادەملەرنىڭ رەسىم سىزىشقا ئىجازەت بەرگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ. ئىبنى ئەتىييە مۇنداق دەيدۇ: ئىلىم ئىگىلىرى بولغان ئىماملاردىن ھېچ بىرىنىڭ رەسىم سىزىشقا رۇخسەت قىلغانلىقىنى بىلمەيمەن.②

ئەلۇسى مۇنداق دەيدۇ: «ھەق شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، جانلىقلارنىڭ رەسىملىرىنى سىزىش سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە ھارام ئەمەس ئىدى، ئۇ پەقەت بىزنىڭ شەرىئىتىمىزدە ھارامدۇر. بىزنىڭ شەرىئىتىمىزدە سۈرەت مەيلى سايىلىك بولسۇن، مەيلى قاتتىق قەغەزگە ياكى تامغا ئويۇلغان ئاتنىڭ سۈرىتىگە ئوخشاش سايىسىز بولسۇن، ئۇنىڭ ئارىسىدا ھېچقانداق پەرق يوق. شەرىئىتىمىزدە رەسىم سىزغۇچىلارنى قاتتىق ئازاب بىلەن ئاگاھلاندۇرىدىغان ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان. شۇڭا باشقا ئادەملەرنىڭ سۆزلىرىگە قاراپ قېلىشقا بولمايدۇ. بۇ ئايەتنى دەلىل قىلىپ تۇرۇۋېلىشمۇ ھەرگىز توغرا ئەمەس.»③

قۇرتۇبى مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام رەسىم سىزغۇچىلارغا ھېچكىمنى ئايرىماستىن لەنەت ئېيتقان ۋە مۇنداق دېگەن: «شەك - شۈبھىسىزكى، بۇ رەسىملەرنىڭ ئىگىلىرى قىيامەت كۈنى ئازابقا دۇچار بولىدۇ. ئۇلارغا: سىلەر پەيدا قىلغان بۇ نەرسىلەرنى تىرىلدۈرۈڭلار دېيىلىدۇ.»

ئىمام تىرمىزى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى دوزاختىن بىر پارچە ئوت چىقىدۇ. ئۇنىڭ كۆرىدىغان ئىككى كۆزى، ئاڭلايدىغان ئىككى قۇلىقى، سۆزلەيدىغان تىلى بولۇپ: مەن: ھەددىدىن ئاشقۇچى ھەر بىر زالىم، اللّٰه قا باشقا ئىلاھنى قوشۇپ چوقۇنغۇچى ھەر بىر ئادەم ۋە رەسىم سىزغۇچىلار قاتارلىق ئۈچ تۈرلۈك ئادەمنى جازالاشقا تەيىنلەندىم، دەيدۇ.»④

① ئىمام ئىبنۇل ئەرەبىنىڭ «ئەھكامۇل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 3 ـ جىلد.
② ئىمام ئەبۇ ھەييانىنىڭ: «ئەلبەھرۇل مۇھىيت» ناملىق تەپسىرى، 7 ـ جىلد، 265 ـ بەت.
③ ئىمام ئەلۇسىنىڭ «روھۇلمەئانى» ناملىق تەپسىرى، 22 ـ جىلد، 119 ـ بەت.
④ ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدىكى: «قىيامەت كۈنى ئەڭ قاتتىق ئازابقا دۇچار بولغۇچىلار رەسىم سىزغۇچىلاردۇر» دېگەن ھەدىسمۇ قايسى تۈردىن بولۇشىدىن قەتئىينەزەر رەسىم سىزىشنىڭ مەنئى قىلىنغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.①

ئىمام نەۋەۋىي مۇنداق دەيدۇ: «رەسىم سىزىش پەقەت سايىسى يوق نەرسە بولغان تەقدىردە دۇرۇس بولىدۇ. شۇنداقتىمۇ ئۇ دەسسىلىپ تۆرىدىغان ياكى ياستۇقلارغا ئوخشاش ئاستىغا قويۇپ ئىشلىتىلىدىغان نەرسىگە سىزىلغان بولۇشى كېرەك.»

ئەللامە ئىبنى ھەجەر سەھىھ بۇخارىنىڭ شەرھىسىدە مۇنداق دەيدۇ: يىغىپ ئېيتقاندا، رەسىم پۈتۈن گەۋدىلىك نەرسە بولسا، بارلىق ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا ھارام بولىدۇ. ئەگەر رەسىم رەختكە چۈشۈرۈلگەن بولسا، بۇ ھەقتە مۇنداق تۆت قاراشنى ئوتتۇرىغا قويىمەن: بىرىنچى، «پەقەت رەختكە چۈشۈرۈلگەن رەسىم دۇرۇس بولىدۇ» دېگەن ھەدىسكە ئەمەل قىلغان ئاساستا شەرتسىز دۇرۇس بولىدۇ. ئىككىنچى، ھەدىسلەرنىڭ ئومۇمىي مەنىسىگە ئەمەل قىلغان ئاساستا شەرتسىز مەنئى قىلىنىدۇ. ئۈچىنچى، ئەگەر رەسىم پۈتۈن گەۋدە شەكلىدە بولسا، ھارام بولىدۇ. ئەگەر بېشى كېسىلگەن ياكى ئەزالىرى پارچىلانغان شەكىلدە بولسا، دۇرۇس بولىدۇ. مانا بۇ ئەڭ توغرا قاراشتۇر. تۆتىنچى، ئەگەر رەسىم دەسسىلىدىغان نەرسىدە بولسا، دۇرۇس بولىدۇ، ئۇنداق بولمىسا، دۇرۇس بولمايدۇ②. بۇ ھۆكۈمدىن قىزلارنىڭ ئويۇنچۇقلىرى ئايرىپ قارىلىدۇ.

فوتو سۈرەتنىڭ ھۆكمى

كېيىنكى زاماندا ياشىغان بەزى فىقھشۇناسلار مۇنداق دەپ قارايدۇ: فوتو سۈرەت قول بىلەن سىزىلغانلىقى ئۈچۈن ھارام قىلىنغان رەسىم دائىرىسىگە كىرمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ رەسىم سىزىشنىڭ ھاراملىقى ھەققىدە رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس شەرىفلىرى فوتو سۈرەتنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ. چۈنكى ئۇ ﷲ ياراتقان نەرسىگە ئوخشىتىپ نەرسە پەيدا قىلغانلىق ئەمەس. شۇڭا فوتو سۈرەتكە دەلىل بىلەن مۇستەسنا قىلىنغان، رەختكە چۈشۈرۈلگەن رەسىمنىڭ ھۆكمى بېرىلىدۇ.

سايىس مۇنداق دەيدۇ: «ئاتالمىش فوتو سۈرەتنىڭ ھۆكمىنى بىلىشنى خالايدىغان بولۇشۇڭ مۇمكىن. بىز مۇنداق دەپ قارايمىز: ئۇنىڭ ھۆكمى رەختكە چۈشۈرۈلگەن رەسىمنىڭ ھۆكمىدۇر دېيىشكە مۇمكىن بولىدۇ. ئۇنىڭ دەلىل بىلەن مۇستەسنا قىلىنغانلىقىنى بىلىسەن. سەن: فوتو سۈرەت رەسىم ئەمەس، بەلكى ئۇ، رەسىمنى تۇتۇۋالغانلىقتۇر دېسەڭمۇ بولىدۇ. ئۇ پەقەت ئەينەككە چۈشكەن سۈرەتكە ئوخشايدۇ. سېنىڭ ئەينەككە چۈشكەن سۈرەتنى، گەرچە ئۇنى بىر ئادەم تارتقان بولسىمۇ، رەسىم

---

① ئىمام قۇرتۇبىنىڭ «ئەلجامىئ لىئەھكامىل قۇرئان» ناملىق تەپسىرى، 14 ـ جىلد، 274 ـ بەتكە قاراڭ.
② ئىبنى ھەجەرنىڭ «شەرھۇ سەھىيھىل بۇخارى» ناملىق كىتابىغا قاراڭ.

www.munber.org

دېيىشىڭ مۇمكىن ئەمەس. رەسىم ئاپىراتى تارتقان بۇ رەسىم ئەينەكتىكى سۈرەتنىڭ دەل ئۆزىدۇر. فوتو سۈرەت ئەينىكىنىڭ ئەڭ چوڭ قىلىدىغان ئىشى ئۆزىگە چۈشكەن رەسىمنى ئىسپاتلاپ بېرىشتىن ئىبارەتتۇر. ئاددىي ئەينەك بولسا مۇنداق خۇسۇسىيەتكە ئىگە ئەمەس. ئاندىن ئاپىرات ئۆزىگە ئېلىنغان بۇ سۈرەت ياكى بۇ شەيئانى خىيال ئالاھىدە تەييارلانغان سۈرەت يۇيۇش ماددىسىغا قويىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن رەسىم كۆپىيىپ چىقىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ سىزىلغان رەسىم ئەمەس. ئۇ پەقەت مەۋجۇت بولغان رەسىملەرنى ئىزھار قىلىش، داۋام قىلدۇرۇش ۋە ئۆچۈپ كېتىشتىن توتۇپ تۇرۇشتىن ئىبارەتتۇر. بۇ ساھادىكى مۇتەخەسسىسلەر مۇنداق دەيدۇ: «پۈتۈن نەرسىلەرنىڭ سۈرەتلىرى مەۋجۇتتۇر، پەقەت ئۇنى يۈتكەشكە بىرەر نەرسە توسقۇنلۇق قىلمىسىلا، ئۇنى كۈن نۇرىنىڭ تەسىرى بىلەن يۈتكەشكە بولىدۇ. ئۇنىڭغا توسقۇنلۇق قىلىدىغان بىردىن ـ بىر نەرسە سۈرەت يۇيۇش ماددىسىدۇر.» ئىسلام شەرىئىتىدە، رەختكە چۈشۈرۈلگەن رەسىمگە ئايرىم ھۆكۈم بېرىلگىنىدەك، بۇنىڭغا ئوخشاش سۈرەتلەرنىڭ دۇرۇسلىقىغا يوچۇق بولغان ئىكەن، فوتو سۈرەتلەرنى ھارام قىلىش ھاجەتسىز، بولۇپمۇ كىشىلەر ئۇنىڭغا قاتتىق ئېھتىياجلىق بولۇپ تۇرغان بۈگۈنكى كۈندە ئۇنى ھارام قىلىش تېخىمۇ ھاجەتسىزدۇر.»[①]

مەن مۇنداق دەپ قارايمەن: شەك ـ شۈبھىسىزكى، فوتو سۈرەتلەر رەسىم تۈرلىرىنىڭ بىر تۈرى بولۇشتىن ھەرگىز چەتتە قالمايدۇ. رەسىم ئاپىراتىدىن چىققان نەرسە رەسىم دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ھۈنەرنى ئۆزىگە كەسىپ قىلىۋالغان شەخس لۇغەتتە ۋە ئۆرپ ـ ئادەتتە رەسىم تارتقۇچى دەپ ئاتىلىدۇ. گەرچە ئۇ قول بىلەن سىزىلمىغانلىقى ۋە الله ياراتقان نەرسىگە ئوخشىتىش پەيدا قىلغانلىق بولمىغانلىقى ئۈچۈن رەسىمنى ھارام قىلىدىغان ئوچۇق دەلىلنىڭ ئىچىگە كىرمىسىمۇ، بىراق ئۇ رەسىم تۈرلىرىنىڭ بىر تۈرى بولۇشتىن ھەرگىزمۇ چەتتە قالمايدۇ. شۇڭا بۇ رۇخسەتنى زۆرۈرىيەت مىقدارىغا قىسقارتىش لازىم. ئۇنىڭ قولغا كېلىدىغان پايدىلىق تەرىپىگە ياندىشىپ چوڭ بۇزۇقچىلىق كېلىشى مۇمكىن. بۈگۈنكى كۈندە كۆپ ساندىكى ژۇرناللارنىڭ ھالى ئەنە شۇنداق بولۇۋاتىدۇ. بۇ خىل ژۇرناللار ياشلىرىمىزنى زەھەرلەۋاتىدۇ. پىتنە ۋە شەھۋەت قوزغاشتا داڭ چىقىرىۋاتىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭدا ئايال كىشىنىڭ سۈرىتى پۇشاندىن تەر چىقىپ كەتكىدەك شەكىلدە، دىننى ۋە ئەخلاقنى بۇزىدىغان ھەر خىل قىياپەتلەر ۋە شەكىللەر بىلەن بېسىلىۋاتىدۇ.

يالىڭاچ سۈرەتلەر، شەھۋانىي مەنزىرىلەر ۋە پىتنە قوزغايدىغان ھەرخىل شەكىللەرنىڭ ھەممىسى يالىڭاچ رەسىملەرنى باسىدىغان ژۇرناللاردا چىقىدۇ ۋە ئۇنىڭ كۆپ ساندىكى بەتلىرى ئەنە شۇ ھاياسىز رەسىملەرنىڭ ھەر تۈرلىرى بىلەن تولۇپ كېتىدۇ. ئەقىللىق ئادەم ئۇنىڭ ھاراملىقىدا ھېچ شەك قىلمايدۇ. گەرچە بۇلار قول بىلەن سىزىلغان رەسىملەر بولمىسىمۇ، لېكىن كەلتۈرىدىغان زىيىنى ۋە ھارام بولۇش جەھەتتە قول بىلەن سىزغان رەسىملەردىن ئېغىردۇر.

① سايىسنىڭ «تەفسىرۇ ئاياتىل ئەھكام» ناملىق تەپسىرى، 4 ـ جىلد، 61 ـ بەت.

رەسىملەرنىڭ ھارام قىلىنىشىنىڭ سەۋەبى پەقەت اﷲ ياراتقان نەرسىگە ئوخشاشلىق پەيدا قىلغانلىقتىنلا ئەمەس، بەلكى بۇ يەردە نېگىزلىك يەنە بىر نۇقتا بولۇپ، ئۇنى ئەقلىدىن قاچۇرۇپ قويماسلىق لازىم. ئۇ بولسىمۇ، ئىلگىرى ئۆتكەن ئۇممەتلەرگە بۇتپەرەسلىك شۇنداق يول بىلەن كىرگەنكى، ئۇلار ئىچىدە ياخشى بىر ئادەم ئۆلسە، ئۇلار ئۇنى مەڭگۈ ئەسلەپ تۇرۇش ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىش مەقسىتىدە ئۇنىڭ سۈرىتىنى سىزاتتى. ئاندىن ئۇلاردىن كېيىن كەلگەن ئەۋلادلار اﷲ نى قويۇپ، ئاشۇ سۈرەتكە چوقۇناتتى.

بەزى ئىنسانلار چوڭايتىلغان ۋە بېزەلگەن رەسىملەرنى ئۆيىنىڭ تۆرىگە ئېسىپ قويىشىدۇ. گەرچە بۇ رەسىملەر ئەسلەش ئۈچۈن بولغان، قول بىلەن سىزىلمىغان بولسىمۇ، پاك شەرىئىتىمىز ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلمايدۇ. چۈنكى ئۇ قىلمىش كەلگۈسىدە كىشىلەرنى ئاشۇ رەسىملەرنى ئۇلۇغلاشقا ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنۇشقا ئېلىپ بېرىشى مۇمكىن. ئەھلى كىتابلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ۋە ياخشى كىشىلىرىنى شۇنداق قىلغان ئىدى.

فوتو سۈرەتلەرنى بۇ ھەقتىكى رەسىم ئەمەس، ئۇ پەقەت ئاپىراتقا چۈشكەن سايىنى تۇتۇپ قېلىشتۇر دېگەن ئاساستا شەرتسىز دۇرۇس قىلىۋېتىش توغرا ئەمەس. بەلكى بۇ رۇخسەتنى، كىملىكنى ئىسپاتلاشقا ۋە ئىنسانلار موھتاج بولىدىغان دۇنيالىق مەنپەئەتلەرگە ئوخشاش زۆرۈرىيەت بولۇپ قالغان ئىشلارغا قىسقارتىش لازىم.

رەسىمنىڭ ھاراملىقى ھەققىدە تارقىتىلغان شۈبھىلەر

ئۆزلىرىنى بىلىملىك دەۋالغان، غەرب مەدەنىيىتىنىڭ قاتتىق تەسىرىگە ئۇچرىغان بەزى كىشىلەر غەرب ھازارىتىگە ئوخشاش ئىلگىرىلەش ۋە «تەرەققىي قىلغان پەن، ساغلام لەززەت» دەپ تەسۋىرلەنگەن خىيالى تەسەۋۋۇرغا سىڭىپ كىرىش مەقسىتىدە، ياكى راھەت ـ پاراغەتكە بېرىلىپ كەتكەنلەرگە يېقىنلىشىپ، ئۇلارنىڭ ھاۋايى ھەۋىسى بويىچە مېڭىش ئارقىلىق مەنسەپكە ئېرىشىش مەقسىتىدە رەسىم ھارام ئەمەس دېگەن بەزى شۈبھىلەرنى توقۇشقان.

بىرىنچى شۈبھە

ئۇلار: رەسىمنىڭ ھارام قىلىنغانلىقى ھەققىدىكى دەلىللەر پەقەت ئىسلام دەۋىتىنىڭ شېرىكلىككە ۋە بۇتپەرەسلىككە قارشى تۇرۇش ۋەزىيىتى تەقەززا قىلغان ۋاقىتلىق ئىجرائىي ئىشلاردىنلا ئىبارەتتۇر. بۈنىڭدىن مەقسەت بۇتپەرەسلىكنىڭ يولىنى ئۈزۈل ـ كېسىل كېسىپ تاشلاش ئىدى. شۇڭا بۇتلارغا ۋە ھەيكەللەرگە چوقۇنۇش خەۋپى يوقىغاندىن كېيىن رەسىمنى ھارام قىلىشقا بولغان ئېھتىياج تۈگىدى دەپ، بىلجىرلىشىدۇ.

بۇ شۈبھىگە رەددىيە بېرىش ئۈچۈن ئەھمەد شاكىرنىڭ (اﷲ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ئۇنى بىتچىت قىلىش ھەققىدە سۆزلىگەن سۆزىنى نەقىل قىلىش بىلەن كۇپايىلىنىمىز. ئۇ «ئەلمۇسنەد» نىڭ 7166 ـ نومۇرلۇق ھەدىسىگە چۈشەنچە بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: «بىزگە

www.munber.org

يېتىپ كېلىشىچە، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تىلغا ئالمىغان ۋە رەسمىنى هارام قىلىشنىڭ شەرتى قىلمىغان سەۋەبلەرنى دەلىل قىلىش بىلەن بۇ ھەقتىكى دەلىللەرنى مۇنداق بۇرمىلىغان: رەسىم پەقەت ئىسلامنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدە كىشىلەرنىڭ بۇتپەرەسلىك زامانىغا يېقىن بولغانلىقى ئۈچۈنلا هارام قىلىنغان ئىدى. ئەمما هازىر ئۇنىڭغا نۇرغۇن زامان ئۆتۈپ كەتتى. نەتىجىدە رەسىمنى هارام قىلىش سەۋەبى تۈگىدى. هازىر ئىنسانلارنىڭ بۇتلارغا چوقۇنۇشقا قايتىپ كېتىش خەۋپى يوق.

ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولىۋاتقان، قەبرىلەرگە ۋە قەبرىدە ياتقانلارغا چوقۇنۇشتەك، قىيىنچىلىقتا ۋە ئېغىرچىلىقتا يولۇققاندا قەبرىلەرگە ئىلتىجا قىلىشتەك بۇتپەرەسلىكنىڭ ھەقىقىي مەنزىرىلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىشىۋاتىدۇ. ئىنسانلار ئۆزلىرى ھېس قىلمىغان بولسىمۇ، بۇتپەرەسلىك ئۇلارنىڭ دىللىرىدا قۇتراتقۇلۇق قىلىشقا ئاللىبۇرۇن قايتىپ بولغان.

نادانلارچە بېرىلگەن بۇ پەتىۋالارنىڭ تەسىرىدىن يۇرتلىرىمىز تولۇق بۇتپەرەسلىكنىڭ نامايەندىلىرى بىلەن تولۇپ كەتتى، ھۆرمەت بىلدۈرۈش ۋە ئۇلۇغلاش مەقسىتىدە ئەسلەپ تۇرۇش ئۈچۈن ھەيكىلى تىكلەنگەن كىشىلەرنىڭ ھەيكەللىرى شەھەرلەرگە تولۇپ تاشتى. ئاندىن ئۇلار بىزگە: بۇ ھەيكەللەر ئۇلۇغلاش مەقسىتىدە تىكلەنمىگەن دەپ جار سېلىشماقتا. ئۆزىنى ئىسلام ئۈممىتى ئىچىدىكى بىردىن - بىر ئىسلام دۆلىتى سانىۋاتقان بىر دۆلەتمۇ ”گۈزەل - سەنئەت ئىنىستىتوتى“ ناملىق، بىمالال ۋە ئوچۇق ئاشكارا بۇزۇقچىلىق قىلىدىغان بىر ئىنىستىتوت قۇرۇپ چىقتى. بۇ ئىنىستىتوتقا ياش قىز - ئوغۇللار ئارىلاش كىرىپ ئوقۇيدۇ. قىزلار يالىڭاچ ئۆرە تۇرىدۇ، يالىڭاچ ئولتۇرىدۇ ۋە يالىڭاچ يېنىچە ياتىدۇ، بۇزۇق ئىشلارنىڭ ھەممىنى قىلىدۇ. ئۇلار ھېچ نەرسىنى يوشۇرمايدۇ. ئاندىن ئۇلار بىزگە: بۇ دېگەن سەنئەت... دېيىشەمدۇ؟! »[1]

ئىككىنچى شۇبھە

ئۇلار مۇنداق دەيدۇ: «رەسىمنىڭ هاراملىقىنى كۆرسىتىدىغان ھەدىسلەرنىڭ ھەممىسى ئاھاد[2] دەرىجىسىدىكى ھەدىسلەر بولۇپ، كەسكىنلىكنى ئىپادىلىيەلمەيدۇ. قولىمىزدا هاراملىقنى كەسكىن هالدا كۆرسىتىدىغان دەلىل بولمىغاچقا، ئىسلام دىنىغا، ئۇنىڭ گۈزەل - سەنئەتلەردىن بىرەر سەنئەتنى هارام قىلىدىغانلىقىنى نىسبەت بېرىش مۇمكىن ئەمەس.»

بۇ شۇبھىگە مۇنداق رەددىيە بېرىمىز: مانا بۇ، پاك شەرىئىتىمىزنىڭ ھۆكۈملىرىنى بىلمىگەنلىكنىڭ ئىپادىسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىدىن ئىسپاتلانغان ھەرقانداق سۆز، ئىش - ھەرىكەت ۋە ئەمەللەر، مەيلى ئۇ مۇتەۋاتىر يولى بىلەن ياكى ئاھاد يولى بىلەن نەقىل قىلىنسۇن، ئوخشاشلا ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. بۇ

[1] مۇسنەدى ئەھمەدنىڭ 7166 - نومۇرلۇق ھەدىسگە قاراڭ.

[2] ”ئاھاد“ دېگەن، پەقەت بىر - ئىككى كىشى تەرىپىدىنلا رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس.

ئۆلىمالار ئارىسىدا ئىختىلاپ كەلگەن مەسىلىدۇر. شۇنى بىلىش زۆرۈركى، شەرىئەتنىڭ فىقھى ھۆكۈملىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئاھاد ھەدىسلەر بىلەن ئىسپاتلانغان. ئۇلار ئويلىغاندەك، ئاھاد ھەدىسلەر كەسكىنلىكنى ئىپادىلىمىسە، شەرئەت ھۆكۈملىرىنىڭ كۆپى ئەلۋەتتە يوققا چىقىدۇ. بۇ، فىقھى ئالىمنىڭ ئاغزىدىن چىقىدىغان گەپ ئەمەس. ئۇ پەقەت پاك شەرىئەتنىڭ قائىدە - پرىنسىپلىرىنى ۋە ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈپ ھۆكۈم چىقىرىش يوللىرىنى بىلمەيدىغان نادانىڭ ئاغزىدىن چىقىدۇ. ئىنتايىن ھەيران قالارلىقى شۇكى، ئەنە شۇنداق خاتا دەلىللەرنى دەلىل قىلىپ كۆرسەتكەن بۇ كىشىلەر ئۆزلىرىنىڭ قاراشلىرىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن تونۇلمىغان، سەنەدلىرى ئاجىز، رىۋايەت قىلغۇچىلىرى مەجھۇل بولغانلىقتىن دەلىل قىلىشقا سالاھىيىتى توشمايدىغان ھەدىسلەرنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىشىدۇ. بۇ ھەدىسلەر ئۇلارنىڭ قاراشلىرىغا مۇۋاپىق بولغانلىقى ئۈچۈنلا ئۇلار ئۇنىڭغا چىڭ ئېسىلىشىدۇ، ھاۋايى ھەۋەسكە ئەگەشكۈچىلەرنىڭ خاھىشى بويىچە مۇنازىرە قىلىشىدۇ.

ئىمام شافىئىي (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) باشچىلىقىدىكى فىقھشۇناسلار بۇ شۈبھىگە قانائەتلىنەرلىك رەددىيە بەرگەن ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىدا ئىسپاتلانغان ئاھاد ھەدىسلىرىگە ئەمەل قىلىشنىڭ لازىملىقىنى بايان قىلىپ بەرگەن. مۇسۇلمان ئۆلىمالىرى ئاھاد ھەدىسلىرىگە ئەمەل قىلىپ كېلىشمەكتە ۋە ئۇنى دەلىل قىلىشماقتا. چۈنكى ئۇنى ئەمەلدىن قالدۇرۇش ئەلۋەتتە شەرىئەت ھۆكۈملىرىنىڭ كۆپىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇشقا ئېلىپ بارىدۇ.

يەنە بىر تەرەپتىن ئېلىپ ئېيتساق، رەسىمنىڭ ھارام قىلىنغانلىقى ھەققىدە رىۋايەت قىلىنغان ھەدىسلەر مۇتەۋاتىر دەرىجىسىگە يەتكەن بولۇپ، مۇسۇلمانلار ئۇنى ئەۋلادتىن ئەۋلادقا نەقىل قىلىشماقتا. شۇڭا شەك تۇغدۇرغۇچىلارنىڭ بۇ ئىشكىتىن كىرىشىگە ھېچقانداق يوچۇق يوق. بىز ساڭا شۇنىمۇ بىلدۈرۈپ قويايلىكى، ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغان خەلقلەر ئىچىدە رەسىم سىزىش ياكى ھەيكەل ئويۇش ئىشلىرى ئۇ قەدەر كەڭ يېيىلىپ كەتمىدى. مۇسۇلمان ھۈنەر - سەنئەتكارلىرى رەسىم سىزىش ۋە ھەيكەل ياساشتىن بۇرۇلۇپ، قول - ھۈنەرۋەنچىلىكنى، ئەرەبلەرنىڭ بېزەش ماھارەتلىرىنى، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ شەكىللىرىنى ۋە باشقىلارنى ئىشلىتىشكە يۈزلەنگەن. بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۇلارنىڭ ئىسلام دىنىنىڭ رەسىم سىزىشنى ھارام قىلغانلىقىنى بىلگەنلىكىدىن بولغان. ئەگەر رەسىم سىزىش ئۇلارنىڭ ئېتىقادىدا ھارام بولمىسا ئىدى، ئۇلار ئۇنى تاشلاپ باشقا نەرسىگە بۇرۇلمىغان بولاتتى. ئەنە شۇ بۇزۇق ئىدىيەدىكى كىشىلەرگە رەددىيە بېرىش ئۈچۈن بۇ دەلىللەر يېتەرلىكتۇر.

ئۈچىنچى شۈبھە

ئۇلار رەسىم سىزىشنىڭ دۇرۇسلىقىغا قۇرئان كەرىمدىن بەزى ئايەتلەرنى دەلىل قىلىشىدۇ. بىراق ئۇ ئايەتلەرنى ئۇنىڭغا دەلىل قىلىش توغرا ئەمەس. چۈنكى ئۇ بىزنىڭ شەرىئىتىمىزگە مۇناسىۋەتلىك ئايەتلەر بولماستىن، ئىسلام شەرىئىتى بىلەن مەنسۇخ

www.munber.org

قىلىنغان ئىلگىرىكى شەرىئەتلەرگە مۇناسىۋەتلىك ئايەتلەردۇر. شۇ ئايەتلەرنىڭ بىرى بولسا، بىز ھازىر توختىلىۋاتقان ماۋزۇدىكى ئايەت بولۇپ، الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدىن ئىبارەت: ﴿ئۇلار سۇلەيمانغا ئۇ خالىغان كاتتا سارايلارنى، (مىستىن ـ ئەينەكتىن ئاجايىپ) ھەيكەللەرنى، كۆلدەك چوڭ لېگەنلەرنى، (چوڭلۇقتىن) مىدىرلىمايدىغان قازانلارنى ياسايتتى، (ئېيتتۇقكى) «ئى داۋۇد ئائىلىسىدىكىلەر! (الله نىڭ بۇ چوڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلىڭلار»، مېنىڭ بەندىلىرىمدىن (الله نىڭ نېمەتلىرىگە) شۈكۈر قىلغۇچى بەك ئاز﴾.

بۇ ئايىتى كەرىمدە رەسىمنىڭ دۇرۇسلىقىنى كۆرسىتىدىغان ھېچقانداق دەلىل يوق. ئۇ پەقەت سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئىشلەپ بېرىدىغان جىنلارنىڭ ئىشلىرىدىن خەۋەر بېرىدۇ. بۇ ئايەت مەزكۇر ھەيكەللەرنىڭ جېنى بار نەرسىلەرنىڭ ھەيكەللىرى ئىكەنلىكىنى كۆرسەتمەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئىلگىرى ئۆتكەن شەرىئەتتۇر. ئۆلىمالار: بىزدىن ئىلگىرىكى شەرىئەتنىڭ ھۆكمى بىزنىڭ شەرىئىتىمىزدە مەنسۇخ قىلىنمىسىلا، بىز ئۈچۈنمۇ شەرىئەت ھۆكمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ دەپ كۆرسەتكەن. ئىسلام شەرىئىتىدە ھەيكەل ۋە رەسىملەرنى قوللىنىش مەنسۇخ قىلىنغان. شۇڭا ئۇ ئايەتنى دەلىل قىلىشقا بولمايدۇ.

مانا بۇ، مۇسۇلمان ئۆلىمالىرى ئارىسىدا ئىتتىپاق كەلگەن قائىدىدۇر. الله تائالادىن باشقا نەرسىگە سالام نىيىتى بىلەن سەجدە قىلىش يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە دۇرۇس ئىدى. بىزنىڭ شەرىئىتىمىز ئۇنى ھارام قىلدى. يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرىنىڭ ئۇنىڭغا سەجدە قىلغانلىقىنى الله دىن باشقا نەرسىگە سەجدە قىلىشقا دەلىل قىلىش توغرا ئەمەس. بىزنىڭ شەرىئىتىمىز ئىلگىرىكى شەرىئەتلەرنى ئەمەلدىن قالدۇرىدۇ. رەسىم سىزىش ھەققەتەن ھارام قىلىندى. شۇڭا بۇ ئايىتى كەرىمنى دەلىل قىلىش ھەرگىز توغرا ئەمەس.

ئايەتلەر كۆرسىتىدىغان ئەھمىيەتلىك نۇقتىلار

1 ـ الله تائالا پەيغەمبىرى داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا ئالاھىدە ئاتا قىلغان كاتتا ئارتۇقچىلىقلارنى كۆرسىتىدۇ.

2 ـ تاغلارنىڭ ۋە قۇشلارنىڭ داۋۇد ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە تەسبىھ ئېيتىشى ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىكىنى كۆرسىتىدىغان بىر مۆجىزىدۇر.

3 ـ ھۈنەرۋەنلىك قىلىش پەيغەمبەرلەرنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشۈرۈۋەتمەيدۇ. الله تائالا داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا ساۋۇت ياساشنى ئۆگەتكەن.

4 ـ الله تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا، خۇددى ئۇنىڭ ئاتىسى داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا تاغلارنى ۋە قۇشلارنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەندەك، ئۇنىڭ بۇيرۇقى بىلەن ماڭىدىغان شامالنى بويسۇندۇرۇپ بېرىپ كاتتا شەرەپكە ئىگە قىلغان.

5 ـ جىنلار اللہ تائالانىڭ بۇيرۇقى بىلەن سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا ئىنسانلار قىلالمايدىغان ئىشلارنى قىلىپ بېرەتتى.

6 ـ ھەيكەل ياساش سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىئىتىدە دۇرۇس ئىدى. ئاندىن ئۇ ئىسلام شەرىئىتىدە مەنسۇخ قىلىندى.

7 ـ پەيغەمبەرلىك مەنسىپى پادىشاھلىق مەنسىپىدىن ئۈستۈندۇر. اللہ تائالا سۇلايمان ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك بىلەن پادىشاھلىقنى بىرگە بەرگەن.

8 ـ اللہ نىڭ بەندىلىرىگە، بولۇپمۇ ئۇلار ئىچىدىن پەيغەمبەرلەرگە ئاتا قىلغان پەزلى كەرەمى ناھايىتى چوڭدۇر. شۇڭا ئۇلار اللہ بەرگەن نېمەتلەر ئۈچۈن اللہ قا شۈكۈر قىلىشى كېرەك.

9 ـ جىنلار غەيبنى بىلمەيدۇ. ئەگەر ئۇلار غەيبنى بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە، سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆلگەنلىكىنى بىلگەن بولاتتى ۋە جاپالىق ئەمگەكتە ئۇزۇنغىچە قالمىغان بولاتتى.

ئايەتلەرنىڭ ھېكمىتى

ئىنسانلار بۇتپەرەسلىككە غەرق بولۇپ كەتكەن، ئۇلارنىڭ ئەھۋالى ناچارلىشىپ، ساپاسى تۆۋەنلەپ كەتكەن، ھەتتا ئۇلار بۇت ۋە ھەيكەللەرگە ھېچ تەپ تارتماستىن چوقۇنىدىغان بولۇپ كەتكەن بىر ۋاقىتتا ئىسلام شەرىئىتى مەيدانغا كەلدى. شۇ چاغدا كەبىنىڭ ئەتراپىدا 360 دانە بۇت بولۇپ، يىلنىڭ ھەر بىر كۈنىگە بىرسى توغرا كېلەتتى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى اللہ نىڭ ئورنىغا ئىبادەت قىلىنىدىغان ئىلاھلار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىنى فەتھى قىلغاندا ئۇ بۇتلارنى ئۆزى چېقىپ تاشلىدى. اللہ تائالانىڭ: ﴿ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى. باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ﴾[1] دېگەن سۆزىنى تەكرارلىغاچ[2]، ئۇ بۇتلارنىڭ ئىزنىمۇ قويمىدى.

بۇتپەرەسلىك ئەرەبلەر ئىچىگە ئەھلى كىتاب ئارقىلىق ھەمدە ھەيكەل ياساش، رەسىم سىزىش سەۋەبى بىلەن كىرگەن بولۇپ، ئۇلار ئىچىدە خۇددى قوناقشىخىغا تۇتاشقان ئوتتەك ناھايىتى تېز تاراپ كەتكەن، ئازغىنا ۋاقىتتىن كېيىن ئەرەب يېرىم ئارىلى بۇتپەرەسلىكنىڭ بۆشىكى، بۇتقا ۋە ھەيكەللەرگە چوقۇنغۇچىلارنىڭ مەركىزى بولۇپ قالغان ئىدى. ئىسلام دىنى مەيدانغا كەلگەندىن كېيىن رەسىم سىزىشنى، ھەيكەل ياساشنى،

---

[1] سۈرە ئىسرا، 81 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

[2] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەككە فەتھى بولغان كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدكە كىردى. بەيتۇللاھنىڭ ئەتراپىغا 360 بۇت قويۇلغان ئىدى. ئۇ قولىدىكى تاياق بىلەن بۇتلارنى چوقۇپ مۇنداق دەيتتى: ﴿ھەقىقەت (يەنى ئىسلام) كەلدى، باتىل (يەنى كۇفرى) يوقالدى. باتىل ھەقىقەتەن ئوڭاي يوقىلىدۇ﴾ (سۈرە ئىسرا، 81 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)، ﴿ھەق (يەنى ئىسلام) كەلدى (باتىل يوقالدى)، باتىل (بىرەر مەخلۇقنى) پەيدا قىلالمايدۇ، (يوقالغان بىرەر مەخلۇقنى) ئەسلىگە كەلتۈرەلمەيدۇ﴾» (سۈرە سەبەئ، 49 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى).

www.munber.org

مەيلى يېقىندىن بولسۇن ياكى يىراقتىن بولسۇن بۇتپەرەسلىككە ئېلىپ بارىدىغان ھەرقانداق نەرسىلەرنى ھارام قىلدى. ئىسلام ئەقىدىسىنى ھىمايە قىلىش، ئۇممەتنى قوغداش، جەمئىيەتنى شېرىكلىكنىڭ ۋە بۇتلارغا چوقۇنۇشنىڭ مەينەتچىلىكىدىن پاكىز تازىلاش ئۇچۇن مەسئۇلىيەتنى رەسىم سىزغۇچىلارغا ئارتىپ، ئۇلارنى ھەرقانداق بىر جانلىقنىڭ رەسىمىنى سىزىشتىن مەنئى قىلدى. ئىسلام دىنى بۇنىڭ بىلەن بۇتپەرەسلىكنى يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلىيالىدى. شېرىكلىكنى بوشۇكىدىلا ئۇجۇقتۇرىۋەتتى. ئەرەب يېرىم ئارىلىنى بۇتپەرەسلىك ۋە شېرىكلىكنىڭ پۈتۈن نامايەندىلىرىدىن پاك ـ پاكىز تازىلىدى.

بۇتپەرەسلىكنىڭ زامانى ئىنسانىيەتنىڭ تەرەققى قىلىش پىكرى بىلەن ئاللىبۇرۇن تۈگەپ كەتتى، شۇڭا بۇتلارغا ۋە ھەيكەللەرگە چوقۇنىدىغان كىشىلەر كۆپ سانىنى تەشكىل قىلمايدۇ. شۇنداق ئىكەن، رەسىم سىزىش ھۆكمى نېمىشقا داۋام قىلىدۇ؟ دېيدىغان بىرى چىقىشى مۇمكىن.

بۇنىڭغا مۇنداق جاۋاب بېرىلىدۇ: ئىنسانلارنىڭ ئەقلى ھەر ۋاقىت ۋە ھەر زامان ئەكس تەسىرگە ئۇچراپ تۇرىدۇ. ئاممىۋى كوچىلارغا ھەيكەللەرنى تىكلەش، مەھەللە ۋە ئۆيلەردە رەسىملەرنىڭ كۆپىيىشى كەلگۈسىدە ئۇنى ئۇلۇغلاشقا ۋە ئۇنىڭغا چوقۇنۇشقا ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى ھەرگىز يىراق سانىغىلى بولمايدۇ. بىزدىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۇممەتلەرمۇ شۇنداق قىلغان. ئەگەر ئۇلار ئىچىدە ياخشى بىر ئادەم ئۆلۈپ قالسا، ئۇلار ئۇنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىنى ۋە ئەمەللىرىنى ئەسلەپ تۇرۇش ئۇچۇن ئۇنىڭ سۈرىتىنى ياسايتتى، ئاندىن بۇ سۈرەتلەرنى ئوچۇق كۆرىنىدىغان جايلارغا قويۇپ قوياتتى. ئاندىن ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەر ئۇ سۈرەتلەرنى ئۇلۇغلايتتى. ئاندىن ئۇلاردىنمۇ كېيىن كەلگەنلەر الله نى قويۇپ ئۇ سۈرەتلەرگە چوقۇناتتى.

بىز بۇ دەۋر ئىچىدىمۇ ئىنساننىڭ ئەقلى تېز قوبۇل قىلىدىغان يامان ئىشلارنى ناھايىتى ئوچۇق كۆرىۋاتىمىز. چۈنكى رەزىللىكلەر ئېسىل پەزىلەتلەرنى بېسىپ چۈشتى. توغرا چۈشەنچىلەر ۋە گۈزەل ئەخلاقلار ئۆزگىرىپ كەتتى. ئىچىلىش، يالىڭاچلىنىش، كىيىمسىزلىنىش ۋە ئەر ـ ئاياللارنىڭ ئارىلىشىپ يۈرۈشىدىن ئىبارەت ھەممە پەسكەشلىكلەرنىڭ نامايەندىلىرى بۇ ئەسىردە تەرەققىيات ۋە ئىلگىرىلەشنىڭ نامايەندىلىرى بولۇپ قالماقتا. كۆز ئالدىدا يۈز بېرىۋاتقان بۇ ئاجايىپ غارايىپ ئىشلارنى، بىر قارىماققا كىشىنى كۈلكىگە سالىدىغان، يەنە بىر قارىماققا يىغلىتىدىغان بۇ سۈرەتلەرنى كۆرگەن قايسى بىر ئىنسان ئىنسانىيەتنىڭ كەلگۈسىدىن ئەنسىرىمەي تۇرالايدۇ!

بىز ھازىر «نۇر دەۋرى» دەپ ئاتىلىۋاتقان مۇشۇ دەۋردىمۇ كالىغا چوقۇنىدىغان، ئۇنىڭ تېزەكلىرى بىلەن بەرىكەت تىلەيدىغان كىشىلەرنى كۆرىۋاتىمىز. شۇنداق ئىكەن، بىز ئىنسانىيەتنىڭ ئەقىل ـ ئىدراكىنىڭ ھاۋايى ھەۋەس تەرەپكە كېتىپ قالمايدىغانلىقىغا قانداق ئىشەنچ قىلالايمىز؟ كالىغا چوقۇنغان ئادەمنىڭ رەسىمگە چوقۇنىشىنى ھەرگىزمۇ يىراق سانىغىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن رەسىمنى ھارام قىلىش الله تەرىپىدىن

بەلگىلەنگەن ھۆكۈمدۇر. بۇ ھۆكۈم ھەمىشە ئىنسانلارنىڭ ئەقلىدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ. چۈنكى ئۇنى الله بەلگىلىگەن. الله نىڭ دىنى مەڭگۈلۈكتۇر.

www.munber.org